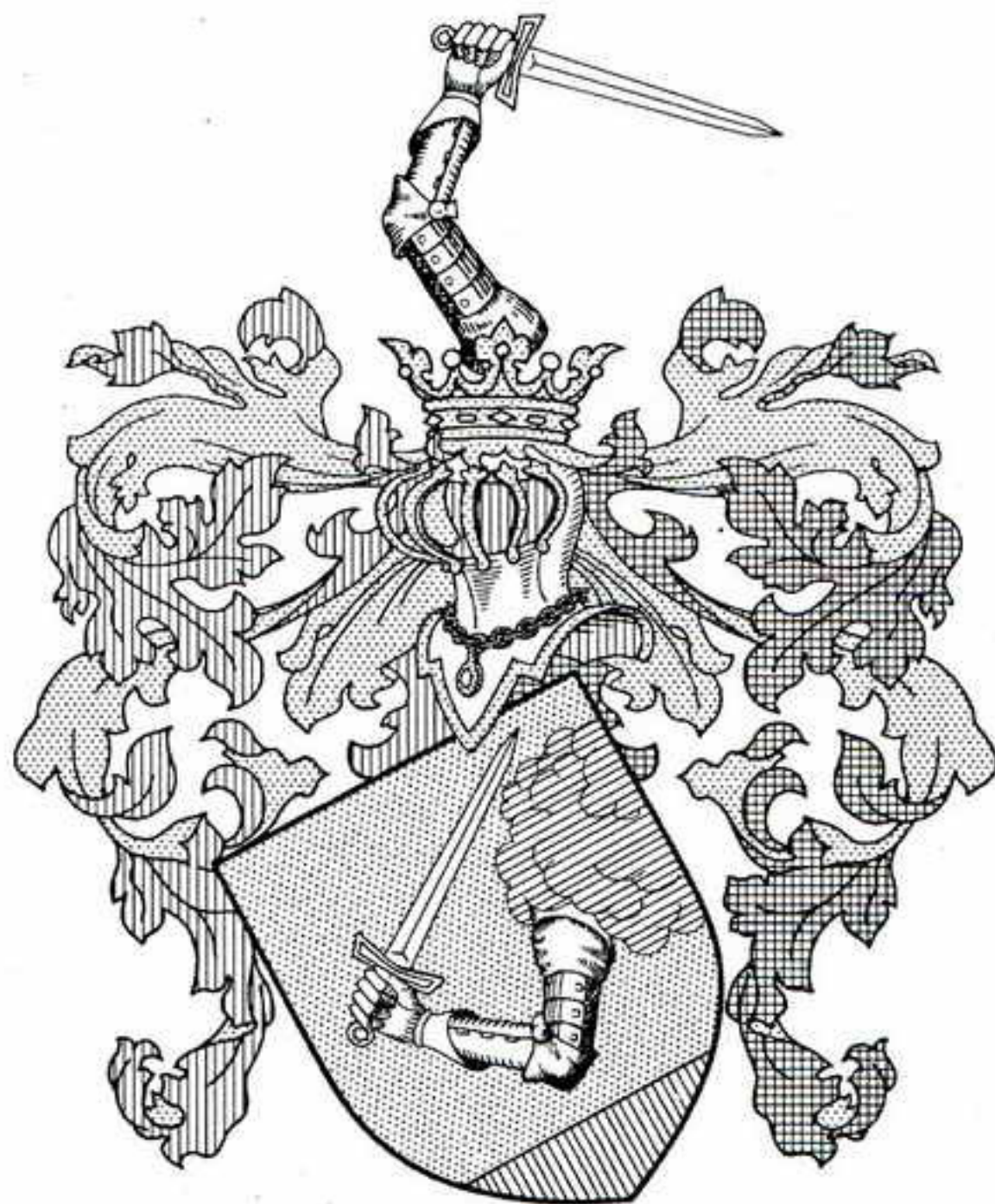

ГОДНАСЬЦЬ

ВЫДАНЬНЕ ЗГУРТАВАНЬНЯ БЕЛАРУСКАЙ ШЛЯХТЫ

ГЭНЕАЛЁГІЯ • ГЭРАЛЬДЫКА
ГІСТАРЫЧНЫЯ ДОСЬЛЕДЫ

1997

МЕНСК

№2(4)

ГОДНАСЬЦЬ

Выданьне Згуртаваньня Беларускай Шляхты

ЗЬМЕСТ

Дзяржава

Е.В.Пчелов. Древний Полоцк и полоцкие князья по письменным источникам. 3

Гісторыя стану

Ў.Сосна. Перавод у дзяржаўную ўласнасьць шляхецкіх маёнткаў у канцы XVIII — першай палове XIX стагоддзяў. 10

Тэрытар'яльныя досьледы

В.В.Латэтова. Смоленская и полоцкая шляхта в истории Уфимско-Оренбургского края. 17

А.А.Михайлов, А.А.Шумков. Белорусско-литовские и польские дворяне в родословной книге Псковской губернии. (Продолжение). 24

Гісторыя родаў

Л.Хмяльніцкая. Адляніцкія-Пачобуты гэрбу «Здарбожац» на Віцебшчыне. 31

Постаці

Ў.Вяроўкін-Шэлюта. Мітрафан Доўнар-Запольскі і род Запольскіх-Доўнараў гэрбу «Побуг». 40

Нэкропаль

В.Ханецкі. Пахаваньні на могілках у Астрашыцкім Гарадку, Раўбічах, Аколіцы, Губічах (да 1917 года). 45

Малы гэрбар

С.Рыбчонак. Абламовічы гэрбу «Абданк». 52

Ў.Вяроўкін-Шэлюта. Забродзкія гэрбу «Прус II». 53

Р.Жаўняркевіч. Занкевічы гэрбу «Секер». 55

З.Яцкевіч. Казановічы гэрбу «Гжымала». 56

Р.Жаўняркевіч. Паклонскія гэрбу «Пагоня» зьмененая. 57

Сьпіс умоўных знакаў і сьпіс скаротаў 58

Кніжны агляд 59

Пра аўтараў 64

Summary 65

Годнасьць

Выданьне Згуртаваньня Беларускай Шляхты

Навуковы часопіс
прысьвечаны гэнеалёгіі, гэральдыцы
і гісторыі беларускай шляхты

Рэдакцыйная Рада:
Ўладзіслаў Вяроўкін-Шэлюта (рэдактар)
Анатоль Грыцкевіч, док. гіст. навук, прафэсар
Станіслаў Думін, канд. гіст. навук

Малюнкi гэрбаў — Максім Капран
Карэктурa — Зьміцер Дзядзенка

У падрыхтоўцы нумару бралі ўдзел:
Андрэй Вашкевіч, Ягор Новікаў,
Віталь Ханецкі, Аляксандар Шымбалёў

Усе правы абароненыя © «Годнасьць»

Тыражаваньне малюнкаў гэрбаў забаронена.
Дазваляецца выраб копіяў дзеля прыватных мэтаў.

Адрэса: «Годнасьць». Беларусь 220 102. Менск-102, а.с. 212.

Address: Hodnaść (The Dignity) magazine. P.O.Box 212, Minsk-102. 220
102 Belarus.

E-mail: v-sh@zbsb.lingvo.minsk.by
WWW: <http://feefhs.org/by/frg-zbs.html>

Наклад 200 асобнікаў

На вокладцы папярэдняга нумару [1 (3)] у выніку недарэчнай
памылкі пазначаны год 1996, трэба чытаць 1997.

Due to an accidental error, the year 1996 was marked on the cover
of the previous issue 1 (3). It should be read as 1997.

ДЗЯРЖАВА

**ДРЕВНЕЙШИЙ ПОЛОЦК И ПОЛОЦКИЕ КНЯЗЬЯ
ПО ПИСЬМЕННЫМ ИСТОЧНИКАМ**

Е.В.ПЧЕЛОВ

История княжеств IX - XI вв. является самым сложным, неясным и запутанным периодом истории Древней Руси в целом. Трудности в её изучении обусловлены прежде всего крайней скудостью источниковой базы, сведения письменных источников лапидарны и отрывочны и порождают множественность трактовок и гипотез. Поэтому, с одной стороны, в исследовании подобного рода необходимо применять междисциплинарный метод, используя данные других наук, обращенных к проблематике средневековья, а с другой стороны, необходимо обращаться к источникам других стран и народов, где только может содержаться какая-либо полезная информация.

Особенно это важно при изучении генеалогических проблем, поскольку родовые отношения играли выдающуюся роль в средневековом обществе: они лежали в основе многих политических процессов, регулировали систему наследования, на раннем этапе генеалогия выполняла и хронологическую функцию. Не следует забывать, что в это время генеалогия, будучи наиболее важной и достоверной частью общественного исторического сознания, связывала мифологические системы, легенды, предания с конкретными историческими реалиями в единое целое, что опять-таки требует комплексного, междисциплинарного подхода к таким вопросам. Наша задача, впрочем, значительно скромнее и затрагивает лишь одну проблему частного характера, которая, однако, выходит и на проблематику более общего порядка, — это вопрос о том, что представляли из себя Полоцк и Полоцкое княжество до конца X в., т.е. за самый ранний период своего существования.

Летописная традиция относит Полоцк к числу наиболее древних русских городов. Он был центром одного из славянских племён — полочан, упоминаемых уже во введении к «Повести временных лет». Здесь происхождение этого этнонима объяснено районом расселения племени: по речке Полота, впадающей в Двину. От этого гидронима и произошло название племени и, по всей видимости, города. Полочане имели своё княжение, вероятно, они платили дань варягам-скандинавам и, думается, входили в ту славяно-балтскую общность, которая и

заключила “ряд” с конунгом Рюриком (Рориком?) в 862 г. Во всяком случае, Полоцк упоминается летописцем в числе городов, которые Рюрик стал раздавать своим “мужам”¹. В последующий период Полоцк был, видимо, подконтролен власти киевского князя, хотя и сохранял некую автономию. В известиях о походах Олега на Киев в 882 г., Византию в 907 г. и Игоря на Византию в 941 г. кривичи (к которым принадлежали полочане) упоминаются как одна из частей русского воинства, а Полоцк — как город, где правит князь, подвластный Олегу². Следующим летописным свидетельством о Полоцке является знаменитый рассказ 980 г., к которому вернёмся чуть позже. Как видим, летописные сведения очень скупы, и поэтому обратимся к известиям иностранных источников, прежде всего скандинавских, поскольку на протяжении трёх столетий (с середины VIII и до середины XI вв.), в эпоху викингов, Русь и Древняя Скандинавия имели многочисленные политические, экономические и культурные взаимосвязи. Эти контакты сохранялись и в дальнейшем, но в то время они были наиболее активными и тесными.

По подсчётам видных отечественных скандинавоведов Т.Н.Джаксон и Г.В.Глазыриной, Полоцк упоминается в скандинавских источниках в общей сложности девять раз³. Самая ранняя фиксация топонима содержится в географическом сочинении, условно названном Е.А.Мельниковой «Описание Земли I» и составленном между 1170 и 1190 гг. Здесь название звучит как “Паллескья”⁴. Оно произошло от древнерусского “Полоцк” (“Полтеск”), и этот переход может быть отнесён к IX - X вв. По справедливому замечанию Е.А.Мельниковой, формант древнерусских топонимов -ЬСКЪ передавался в древнеисландском как “-скья” (ср. “Смоленск” — “Смалескья”), однако причины такой трансформации остаются неясными, возможно, в скандинавской форме отразился топоним в родительном падеже⁵. Как бы то ни было, в этой форме название упоминается ещё в «Саге о крещении» в составе «Книги Хаука» (вторая половина VIII в.), «Пряди об Эймунде» (кон. XIII в.), географических сочинениях «Какие земли лежат в мире» и «Описание Земли III» (начало XIV в.), и в т.н. “сагах о древних временах”: «Саге о Тидреке Бернском» (ок. 1250 г.) и «Саге об Одде Стреле» (конец XIII в.). В «Пряди об Эймунде» и в «Саге о Тидреке» топоним упоминается дважды⁶. Единственное изменение названия зафиксировано в «Саге об Одде» — “Паллескьюборг”, но это вторичное образование позднего происхождения, возникшее путём прибавления к первичной форме скандинавского “-борг”, т.е. “город”, “крепость”⁷.

Какие же реальные события связывают скандинавские памятники с Полоцком и полоцким княжением? “Сага о крещении” рассказывает, что в самом начале XI в. в районе Полоцка умер возвращавшийся в Скандинавию исландский миссионер Торвальд. Там он был похоро-

нен у церкви Иоанна Крестителя и являлся местночтимым святым. По мнению Т.Н.Джаксон, этим районом могло быть Масковичское городище под Браславом⁸. «Прядь об Эймунде» повествует о событиях усобицы 1015-1022 гг. между сыновьями Владимира Святославича, а также полоцким князем Брючиславом Изяславичем (Вартилафом), но эти данные относятся к позднему периоду. Нас же могут заинтересовать известия «саг о древних временах», которые рассказывают о легендарных событиях, относящихся ко времени до конца X в.

Здесь необходимо остановиться ещё на одном средневековом памятнике, созданном в конце XII в. Саксоном Грамматиком. Это «Деяния данов» — древняя датская история, первые девять книг которой охватывают «легендарные» времена. Здесь Саксон рассказывает о многочисленных военных походах на Восток, совершённых скандинавскими конунгами Рагнармом Кожаные Штаны (Лодброком), который жил в первой половине IX в., и его предшественниками. Среди них нам особенно интересен датский герой Фротон (Фрод), сын Хадинга. В числе городов, захваченных Фротонем, Саксон называет и город Палтиску, где правил некий князь Веспазий⁹. Очевидно, что Палтиска — это Палтескья скандинавских источников — древнерусский Полоцк.

В отличие от сообщений Саксона Грамматика, которые, по-видимому, имеют хотя бы в топонимическом плане некоторые реальные основания, известие о Полоцке в «Саге о Тидреке Бернском» абсолютно неисторично. Сама сага является переложением древненемецких эпических сказаний и рассказывает о «легендарных» временах «варварской» истории. В частности, в повествовании саги говорится о походе на Полоцк вождя гуннов Аттилы (V в.) и о завоевании города мифическим конунгом Вилькином¹⁰. Конечно же, совершенно понятно, что перед нами пример перенесения современных составителю саги реалий на более ранний исторический период, на «древние времена». Несколько более реалистичны отдельные фрагменты «Саги об Одде Стреле», в герое которой угадываются черты древнерусского князя Олега. Здесь городом Палтескьюборгом правит конунг Палтес¹¹. Это имя, вероятно, является производным от названия города и вряд ли имеет реальные исторические корни. Судя по логике событий саги, это упоминание может быть отнесено к началу X в.

Таким образом, за период до конца X в. мы имеем ряд отрывочных сведений, которые, впрочем, свидетельствуют о том, что в Полоцке существовали какие-то местные династии. Город, по всей видимости, возник ещё до IX в. (древнейшую часть полоцкого городища археологи относят к IX в.), возможно, первоначально он был вепсским, а с середины IX в. там устанавливается, согласно сообщению «Повести временных лет», власть скандинавов.

К концу X века относится широко известное предание о завоева-

нии Полоцка князем Владимиром Святославичем, в котором упоминаются имена представителей полоцкой княжеской династии Рогволода и Рогнеды. На предложение Владимира Рогнеда ответила отказом — «не хочу разуть робичнича», т.к. была просватана за старшего сына Святослава — Ярополка и не считала равней себе сына рабыни — Владимира. Тогда последний захватил Полоцк, убил отца и братьев Рогнеды, а саму княжну насильно взял в жёны («Повесть временных лет» под 980 г.¹²). Взятие Полоцка было одним из эпизодов войны Владимира и Ярополка, и должно было укрепить позиции Владимира на Руси. Хрестоматийный эпизод захвата Полоцка имеет под собой реальные основания. Археологические раскопки показали, что в конце X в. древнейший Полоцк был сожжён и разрушен, а новый город стал отстраиваться только в начале XI в. на другом месте¹³.

Для нас небезынтересно происхождение Рогнеды. Традиционно её считают скандинавкой. Этимология имён Рогволода и его дочери приведена в классических трудах В.Томсена и Е.А.Рыдзевской: Рогволод — Рёгнвальд (Рагнвальд), Рогнеда — Рагнхейд¹⁴. Скандинавское происхождение и имён, и самих князей подтверждают известные слова летописи о приходе Рогволода «из-за моря».

Крайнюю позицию в этом вопросе занял Н.Т.Беляев, который на основании простого совпадения имён и произвольных домыслов решил, что Рогволод и Рогнеда — представители династии норвежских Инглингов, т.е. потомки Харальда Прекрасноволосого (!). Известно, что у Харальда от некоей колдуньи Снегурки (Снефрид), дочери какого-то финна-волшебника, родился сын Рёгнвальд (т.е. Рогволод) Спindelшанк, впоследствии убитый братом Эриком Кровавая Секира. Потомки этого Рёгнвальда, по произвольному предположению Беляева, переселились на Русь. Совпадение имён, а также такой элемент исторической памяти, как сохранение традиции в мотиве волхвования (Всеслав Вещий, внук Изяслава и правнук Рогнеды, был рожден от «волхвования» и сам был великим кудесником), дали возможность Беляеву представить Рогволода потомком норвежской королевской династии¹⁵. Произвольность такого взгляда очевидна.

Существует и другое направление в решении этого вопроса. Оно получило большое распространение в советской историографии, в эпоху господства «примитивного» антинорманизма. А.Н.Насонов, например, полагал, что Рогволод принадлежал к какому-то местному кривичскому княжескому роду. Фразу же летописи о приходе из-за моря он толковал как сознательное искажение, поскольку видел в этом «дань моде». В качестве примера Насонов говорил о традиции дворянских знатных родов производить себя от иностранцев, что часто считалось, как известно, необычайно почётным и породило множество абсолютно фантастических легенд. Впрочем, историк предложил и другое объ-

яснение: Рогволод мог быть действительно пришлым князем, но выражение “из-за моря” не конкретизирует географическое положение его родины. Таким образом, Рогволод мог быть представителем балтийских славян¹⁶. Вывод Насонова в целом был поддержан Л.В.Алексеевым. Исследователь не согласился с тем, что Рогволод принадлежал к местной династии, но привёл возможную интерпретацию имени как “володетель рога”, т.е. владелец мыса¹⁷.

Сложно согласиться с нашими маститыми учёными в этом вопросе. Конечно же, само по себе происхождение имени не свидетельствует о происхождении его носителя. Но в то же время нельзя понимать фразу летописи о приходе Рогволода слишком абстрактно. Если следовать логике Насонова, то можно предположить, что Рогволод был византийцем только потому, что эта область также лежала “за морем”. Но в летописях это выражение имеет совершенно ясный и конкретный смысл. Возьмём к примеру статью 859 г.: “Варяги из заморья взимали дань с чуди”. Совершенно понятно, что летописцы имели в виду Балтику, а не какое-либо другое “море”. В то же время Рогволод носит скандинавское имя, поскольку и его дочь носит имя также норманнское, а не славянское. Только позже она получила славянское имя “Горислава”. Следовательно, логично предположить, что и имя самого Рогволода отнюдь не несёт в себе славянского элемента “володетель” и “рог”, а так же, как и имя дочери, имеет скандинавское происхождение. Поэтому, думается, оснований считать Рогволода балтийским славянином, а уж тем более кривичом, явно недостаточно. Скандинавскую же его генеалогию реконструировать невозможно из-за отсутствия в источниках каких бы то ни было определённых указаний на этот счёт. Вероятно, Рогволод был потомком той самой династии, которая утвердилась в Полоцке после прибытия Рюрика-Рорика и других скандинавов его круга на Русь.

В летописном рассказе о женитьбе Владимира на Рогнеде содержатся и легендарные мотивы, аналогии к которым в старонемецком эпосе нашёл Е.М.Соколов¹⁸, а в древнескандинавских исторических преданиях — Е.А.Рыдзевская¹⁹. В основном, эти параллели касаются мотива мести княгини за поруганную честь и убийство родичей (рассказ о том, как Рогнеда пыталась убить спящего Владимира, но князь проснулся и хотел казнить её, чего не произошло в результате вмешательства малолетнего Изяслава, вступившегося за мать, содержится в ряде древнерусских летописей), но подобного рода легенды широко распространены у разных народов и могли возникать, развиваться совершенно независимо друг от друга в силу определённой общности самого исторического процесса и у славян, и у скандинавов, и у других народов. Активная позиция Рогнеды безусловно сближает её с персонажами-героинями скандинавских исторических преданий, что

может свидетельствовать о достаточно высоком статусе и активной роли женщины в раннесредневековой Европе вообще²⁰.

После крещения Владимир расторгнул брак с Рогнедой, и княгиня удалилась с сыном Изяславом в Полоцкую землю. Согласно «Лаврентьевской летописи», Владимир построил для отвергнутой жены и сына новый город Изяславль, центр Полоцкого княжества (вместо разрушенного Полоцка), в котором находился княжеский дворец, где некоторое время жила Рогнеда, а иногда и сам Владимир²¹. Рогнеда основала под Изяславлем монастырь, куда и постриглась под именем Анастасии. О монашестве княгини сообщает и «Тверская летопись»²². Таким образом, по мнению О.М.Рапова, с которым можно согласиться, Изяславль стал центром христианизации Полоцкой земли²³. Рогнеда-Анастасия скончалась в 1000 г. (по данным «Никоновской летописи», в 1002 г., однако, её датировки в этой части смещены на 2 года от хронологии «Повести временных лет»)²⁴. Старший сын Рогнеды и Владимира Изяслав, родившийся в 980 г., а умерший в 1001 г.²⁵, стал основателем династии полоцких князей. К сожалению, о нём практически ничего не известно. В «Никоновской летописи» содержится его характеристика самого общего плана: «Бысть же сей князь тих, и кроток, и смирен, и милостив, и любя зело и почитая священнический чин и иноческий, и прилежаша почитанию божественных писаний, и отвращаяся от суетных глумлений, и слезен, и умилен, и долготрпелив»²⁶. Вероятно, Изяслав способствовал распространению христианства в земле кривичей. В.Е.Данилевич объясняет такую набожность князя влиянием матери²⁷. На мой взгляд, характеристика «Никоновской летописи» слишком абстрактна для того, чтобы делать какие-либо выводы.

От внука Изяслава — знаменитого полоцкого князя Всеслава Вещего пошла династия полоцких князей, которые отстаивали свою независимость от Киева, как бы продолжая древнюю традицию уходящей вглубь веков полоцкой самостоятельности.

¹ Повесть временных лет (далее - ПВЛ) под 6370/862 г.

² Там же, под 6390/882, 6415/907, 6449/941 гг.

³ Древнерусские города в древнескандинавской письменности. М., 1987. С. 31-32.

⁴ Там же. С. 34. Мельникова Е.А. Древнескандинавские географические сочинения. М., 1936. С. 26.

⁵ Древнерусские города ... С. 35-36. Мельникова Е.А. Древнескандинавские ... С. 26.

⁶ Древнерусские города ... С. 102-103, 106, 109, 111, 120, 127, 141, 143, 176-177. Мельникова Е.А. Древнескандинавские ... С. 65, 78, 96.

⁷ Древнерусские города ... С. 35.

⁸ Там же. С. 105.

- ⁹ Кузнецов Е.В. О Геллеспонте северном, геллеспонтиках и их соседях. Опыт историко-этнического исследования // Античность и раннее средневековье: Социально-политические и этнокультурные процессы. Нижний Новгород, 1991. С. 98.
- ¹⁰ Древнерусские города ... С. 136, 141-143.
- ¹¹ Там же. С. 177.
- ¹² ПВЛ под 6488/980 г.
- ¹³ Алексеев Л.В. Полоцкая земля в IX-XIII вв. М., 1966. С. 136.
- ¹⁴ Томсен В. Начало русского государства. М., 1891. С. 68. Рыдзевская Е.А. К варяжскому вопросу // Известия АН СССР. Сер. VII. № 7. 1934. С. 517.
- ¹⁵ Беляев Н.Т. Рорик Ютландский и Рюрик начальной летописи // Сборник статей по археологии и византиноведению. Т. 3. Прага, 1929. С. 264.
- ¹⁶ Насонов А.Н. Русская земля и образование территории Древнерусского государства. М., 1951. С. 146.
- ¹⁷ Алексеев Л.В. Полоцкая земля ... С. 238.
- ¹⁸ Соколов Б.М. Эпические сказания о женитьбе князя Владимира // Учёные записки Саратовского Гос. Ун-та. Т. 1. Вып. 3. Саратов, 1923. С. 69-102.
- ¹⁹ Рыдзевская Е.А. Древняя Русь и Скандинавия IX-XIV вв. М., 1978. С. 209-217.
- ²⁰ Пчелов Е.В. Скандинавская женщина в сагах и русская княгиня в летописях // Национальный эрос в культуре. М., 1995. С. 48-52.
- ²¹ ПСРА. Т. 1. М., 1962. С. 300-301.
- ²² ПСРА. Т. XV. М., 1965. Стб. 113.
- ²³ Рапов О.М. Русская церковь в IX-первой трети XII в. Принятие христианства. М., 1988. С. 377.
- ²⁴ ПВЛ под 6508/1000 г. ПСРА. Т. IX. М., 1965. С. 68.
- ²⁵ ПВЛ под 6488/980, 6496/988, 6509/1001 гг.
- ²⁶ ПСРА. Т. IX. С. 68.
- ²⁷ Данилевич В.Е. Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV ст. Киев, 1896. С. 61.

ГІСТОРЫЯ СТАНУ

ПЕРАВОД У ДЗЯРЖАЎНУЮ ЎЛАСНАСЬЦЬ ШЛЯХЕЦКІХ МАЁНТКАЎ У КАНЦЫ ХVІІІ – ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ ХІХ СТАГОДДЗЯ

ЎЛАДЗІМЕР СОСНА

Шляхі пазбаўленьня шляхецкага стану маёнткаў былі розныя — праз канфіскацыі, зьвязаныя з удзелам у палітычных падзеях іх уладальнікаў, менш - за даўгі апошніх, у выніку адсутнасьці спадчынікаў ці шляхам куплі ў казну.

Канфіскацыя азначае прымусовае адчужэньне маёмасьці на карысьць дзяржавы без кампэнсацыі страты яго ўладальніку. У Расеі ХVІІІ ст. існавала асобая канцылярыя канфіскацыяў, што адпісвала ў казну маёнткі за нядоімкі, банкаўскія даўгі, нярэдка ў вяльможаў, якія трапілі ў апалу пры перамене вярхоўнай улады. Абсалютысцкі ўрад Кацярыны ІІ, які максімальна ўмацаваў памесную ўладу дваранства, зьнішчыў практыку адвольнага пазбаўленьня маёнткаў. Даравальная грамата дваранству 1785 г. ня толькі забараніла гэта рабіць без суда, але і сьцьвердзіла, што ў выпадку прысуду і па важнейшаму злачынству маёнтак аддаваць законнаму яго спадчыньніку ці спадчыньнікам¹. Нават пры вымушанай куплі Скарбам прыватнай уласнасьці для любых грамадзкіх, дзяржаўных ці гаспадарчых патрэбаў, неабходна было выданьне спэцыяльнага царскага ўказа². У святле выкладзенага зразумела, што прыняцьцё ў адносінах да памешчыкаў Беларусі гэтых мераў выклікалася пільнаю палітычнай неабходнасьцю. Для абгрунтаваньня канфіскацыяў урад зьвяртаўся да адпаведных артыкулаў Статута Вялікага княства Літоўскага, што ў якасьці асноўнага збору законаў фэадальнага права дзейнічаў на тэрыторыі Беларусі аж да 30–40-х гг. ХІХ ст.³ Канфіскацыям часта папярэднічаў сэквэстар – накладаньне забаронаў і абмежаваньняў на распараджэньне маёнткамі й прыняцьцё іх у “казённы нагляд”.

Плякат ад 16 жніўня 1772 г. да насельніцтва ўсходнебеларускіх губэрняў недвухсэнсоўна папярэдзваў: “Калі хто з дваранства ці з іншага стану, які валодае нерухомымі маёнткамі, нядбаючы аб уласным сваім дабрабыце, не пажадае прысягаць [на падданства Расеі - Ў.С.], таму дазваляецца на продаж нерухомага свайго маёнтка і добраахвотны выезд па-за межы ў трохмесячны тэрмін, па сканчэньні

якога ўвесь маёнтак яго, які застаецца, сэквэстраваны і ў казну ўзяты быць павінен”⁴. Шляхам канфіскацыяў царскі ўрад падрываў эканамічны ўплыў палітычных праціўнікаў на анексаваных тэрыторыях. Маючы клопат пра захаваньне сваіх уладаньняў, шляхта ўсходняй Беларусі ў сваёй масе адразу прысягнула Екацярыне II. Ухіліліся ад прыняцця прысягі толькі шэраг буйных магнатаў: двое князёў Радзівілаў – ваявода Віленскі і староста Рэчыцкі; трое князёў Агінскіх – вялікі гэтман Літоўскі, кашталян Віленскі і ваявода Троцкі; Сапега, ваявода Полацкі і гэтман польны Літоўскі; Салагуб – ваявода Віцебскі; Пацей – вялікі стражнік Літоўскі; князь Чартарыскі – ваявода Рускі⁵. Відавочна, што іх апазыцыйнасьць да царызму тлумачылася боязьню згубіць разьлеглыя ўладаньні і высокія ўрады ў Рэчы Паспалітай, а асобныя былі замешаныя і ў антырасейскай канфэдэрацыі, створанай у 1768 г. у г. Бары на Падольлі.

У выніку канфіскацыяў па стану на 1 чэрвеня 1773 г. у скарбовае кіраваньне паступіла 95 097 душаў, якія лічыліся па пагалоўнаму перапісу ў вёсках і мястэчках, што належалі раней памешчыкам Магілёўскай і Пскоўскай губэрняў⁶. Уладальнікі маёнткаў нярэдка зьвярталіся да расейскай адміністрацыі з просьбамі аб падаўжэньні прысягі, спасылаючыся на хваробы, адлучкі, аддаленасьць у знаходжаньні і да т.п. Царскі ўрад ня мог абвастраць адносіны з усёю маёмнаю клясаю Рэчы Паспалітай і пашыраў тэрміны і умовы прыняцця прысягі. Ён звычайна лёгка йшоў насустрач тым, хто ня быў замешаны ў адкрытым узброеным выступленьні. Гэткім чынам, частка канфіскаваных маёнткаў была вернутая ранейшым уладальнікам ці іх спадчыньнікам.

Напалоханыя вопытам сваіх папярэднікаў і бачачы бясьцільце Рэчы Паспалітай, дружна прысягнула Кацярыне II шляхецтва і духавенства цэнтральнай Беларусі. Паводле трэцяга падзелу ў склад Расейскай Імпэрыі ўвайшла фактычна ўся тэрыторыя Вялікага княства Літоўскага, і амаль ніхто з уладальнікаў не заставаўся за мяжою. “Тут усе прысягалі, усе ў наяўнасьці, як сьведкія, гэтак і духоўныя, - даносіў у Пецярбург гэнэрал-губэрнатар Літвы і заходняй Беларусі М.В.Рапнін. - З Польшчаю-ж Літва, як асобная дзяржава, ніколі, нават па духавенству і маёнтках яго, ня зьмешвалася. Значыць, канфіскацыі амаль няма”⁷. Прыклад у прыняцці прысягі на гэты раз паказвала буйная арыстакратыя, для якой ліквідацыя краіны стала ратункам ад рэвалюцыйных пераменаў.

Аднак патрыятычныя арганізацыі паднялі ў 1794 г. паўстаньне пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касьцюшкі. Царызм ня без падставаў убачыў у гэтым руху небясьпеку буржуазных пераўтварэньняў на манэр Францускай рэвалюцыі. Адсюль суровыя пакараньні актыўных удзельнікаў паўстаньня і перасьлед прадстаўнікоў маёмных пластоў, ахопленых патрыятычным рухам. 19 красавіка 1794 г. Кацярына II аддала распа-

раджэньне гэнэрал-губэрнатару Менскаму, Ізяслаўскаму й Брацлаўскаму Ц.І.Туталміну аб узяцьці ў сэквэстар маэнткаў паўстанцаў, а 3 траўня 1795 г. выйшаў указ аб канфіскацыі⁸. Асноўная маса спадчынных канфіскаваных маэнткаў аказалася ў цэнтральнай частцы Беларусі. Тут адразу ж паступіла ў кіраваньне Скарбу 16 931 і часова заставалася ў арэндзе 8 310 “карэнных пасялянаў мужчынскага полу” (акрамя “карэнных”, у маэнтках знаходзіліся яшчэ 1 908 і 253 “вольнажывучых”). Звыш таго, па Менскай губэрні было ўзята ў скарбовы нагляд у памешчыкаў, якія знаходзіліся за мяжою, яшчэ 13 112 душаў. У Магілёўскім і Полацкім намесьніцтвах у скарбовы сэквэстар трапілі толькі маэнткі “адлучных” князя Сапегі і графа Пацея, у якіх налічвалася 31 355 рэвіскіх душаў⁹. Па Слонімскай і беларускіх (у сёняшніх межах) паветах Віленскай губэрняў у дзесяці ўдзельнікаў паўстаньня былі сэквэстраваныя 2 854 сялянскіх дымоў¹⁰.

Значыць, у сувязі з Паўстаньнем 1794 г. каля 80 тысячаў прыватнаўласьніцкіх сялянаў мужчынскага полу, у той ці іншай ступені, сталі скарбовымі. Але калі небясьпека паўстаньня мінавала, Кацярына II вярнула больш дзвюх трацінаў сялянаў ранейшым уладальнікам¹¹. Частка паўстанцаў вярнулася ў свае маэнткі пры Імпэратарах Паўле і Аляксандры I. Частка, пераважна небагатай шляхты, захопленая патрыятычным рухам у эміграцыі, гэтак і не атрымала дараваньня ці не скарысталася зь імператарскіх “міласьцяў”. Таму ня ўсе канфіскаваныя вёскі вярнуліся да ранейшых уладальнікаў. Паводле падлікаў П.Р.Казлоўскага, зробленых па, відаць, ня поўным пераліку польскага гісторыка Я.Івашкевіча, усяго за часы падзелаў Рэчы Паспалітай, да 1800 г., на тэрыторыі Беларусі ў яе сёняшніх межах, а таксама Себежскага і Невельскага паветаў Віцебскай губэрні, былі канчаткова канфіскаваныя 26 маэнткаў з 36 080 сялянскімі душамаі мужчынскага полу¹².

Моцнае браджэньне у шляхецкім асяроддзі выклікалі расійска-францускія адносіны напярэдадні і ў пэрыяд вайны 1812 г. Імпэратар Напаліён стварыў Княства Варшаўскае і абяцаў аднавіць ранейшую дзяржаўнасьць на ўсёй тэрыторыі былой Рэчы Паспалітай. Таму многія шляхцічы паступілі да яго на службу. Занепакоены гэтым царскі ўрад выдаў шэраг указаў аб узяцьці у сэквэстар маэнткаў асобаў, якія самавольна выехалі за мяжу¹³. Рэальная магчымасьць згубіць свае зямельныя ўладаньні прымусала ўцекачоў вяртацца, каб прадаць ці закласьці свае маэнткі і вывезці атрыманыя грошы за мяжу. У адказ Камітэт міністраў забараніў продаж і заклад гэтых маэнткаў тэрмінам да двух гадоў¹⁴. У час выгнаньня напаліёнаўскіх войскаў з тэрыторыі Беларусі, кіруючыся ваенна-стратэгічнымі й палітычнымі меркаваньнямі, Аляксандар I схіляўся “к забвению прошедших заблуждений”¹⁵. Маніфэстам 12 сьнежня 1812 г. абвяшчалася дараваньне тым, хто вернецца з-за мяжы ў двухмесячны тэрмін, толькі па сканчэньні якога іх

маёнткі канфіскаваліся¹⁶. У выніку, напрыклад, па Менскай губэрні поўнай ці частковай канфіскацыі падлягала каля 84 000 сялянаў мужчынскага полу, зь іх 54 187 належалі паехаўшаму ў Францыю актыўнаму прыхільніку Напалеёна князю Дамініку Радзівілу. Па Горадзенскай і Магілёўскай губэрнях было вызначана да перадачы ў казну адпаведна 46 370 і 23 378 рэвіскіх душаў¹⁷. Між тым, маёнткі многіх памешчыкаў вызваліліся ад сэквэстру асобнымі загадамі. Прабыўшы ў складзе дзяржаўных каля году, канфіскаваныя сяляне былі вернутыя ранейшым уладальнікам маніфэстам ад 30 жніўня 1814 г.¹⁸ “Усяміласьцівейшае дараваньне” шляхце не скарыстаў князь Дамінік Радзівіл, бо памёр у Парыжы. На цэлы шэраг пакінутых ім маёнткаў былі прадстаўлены фальшывыя ці падложныя акты¹⁹. Абцяжараная даўгамі маёмасьць магната стала прадметам заняткаў спэцыяльна створанай Радзівілаўскай камісіі і, у асноўным, перайшла, праз шлюб дачкі князёўны Стэфаніі, да Вітгенштэйнаў, якія сталі ў XIX ст. самымі буйнымі землеўладальнікамі ў Беларусі.

Найбольшы ўрон шляхецкая маёмасьць пацярпела ў сувязі з паўстаньнем 1830-31 гг. Ужо ў часе паўстаньня царскі ўрад нанёс удар па актыўных яго ўдзельніках шляхам канфіскацыі маёнткаў. Мікалай I ва ўказе Сэнату ад 22 сакавіка 1831 г. прадпісваў “недвижимые имущества сих преступников брать в казну”²⁰. 17 ліпеня 1831 г. былі зацьверджаныя “Правілы аб сэквэстры й канфіскацыі маёнткаў мяцежнікаў”, якія былі разьвітыя ў цэлай сэрыі наступных указаў і распараджэньняў²¹. Сваіх маёнткаў пазбавіўся шэраг прадстаўнікоў фаміліяў, якія валодалі тысячамі прыгонных: Агінскія, Плятэры, Празьдзецкія, Радзівілы, Сапегі, Чартарыскія й інш. Некаторая частка ўладальнікаў вярнула свае маёнткі паводле ўказу 4 чэрвеня 1831 г. пра тых, хто зьявіўся з пакаяньнем. “Дараваньне” атрымалі 43 удзельнікі паўстаньня, за якіх хадайнічаў Віленскі гэнэрал-губэрнатар кн. М. А. Далгарукаў. Гэтыя “міласьці” не распаўсюджваліся на галоўных кіраўнікоў паўстаньня і асобаў, якія засталіся за мяжою²². На тэрыторыі Беларусі (у сёняшніх межах) у 1837 г. лічыліся канфіскаванымі 115 маёнткаў з 38 544 сялянамі мужчынскага полу²³. Больш за ўсё іх было ў Горадзенскай і Віленскай губэрнях, значна менш — на ўсходзе, дзе паўстаньне не атрымала разьвіцця. У далейшым выйшаў шэраг указаў аб канфіскацыях маёнткаў шляхцічаў, якія былі замешаныя па справах эмісараў, засылаемых у заходнія губэрні эміграцыяй, а таксама ў сувязі з паўстаньнем 1846 г. у Кракаве і рэвалюцыямі 1848 г. у Эўропе. Аднак узмацненьне карнай палітыкі царызму ў 40-х гг. супраць удзельнікаў рэвалюцыйных гурткаў і арганізацыяў не прывяло да значных канфіскацыяў у краі, паколькі ад шляхецкага руху, які набываў дэмакратычны аграрны характар, адыходзілі буйныя зямельныя ўласьнікі.

Скарачэньне зямельнай уласнасьці шляхты адбывалася ня толькі з прычыныў актыўнага ўдзелу ў антыцарскім грамадзка-палітычным руху,

але і ў сувязі з нарастаньнем, ужо у маштабах усёй Імпэрыі, тэндэнцыі да захаваньня і пашырэння скарбовых маёнткаў. Яна адпавядала інтарэсам Скарбу як уласьніка, і сьвядома насаджалася Міністэрствам дзяржаўных маёмасьцяў, сур'ёзна зацікаўленым у пашырэнні сфэры прымяненьня рэформы П.Дз.Кісялёва. У 30-50-х гг. XIX ст. у пэўных урадавых колах нават выношвалася ідэя пераводу ўсіх прыватнаўласьніцкіх прыгонных у скарбовае ведамства – як шлях рашэньня сялянскага пытаньня²⁴. Ва ўсякім разе, Міністэрства трымала пад кантролем усе магчымасьці й крыніцы папаўненьня дзяржаўных маёмасьцяў.

З паглыбленьнем крызісу прыгоннай гаспадаркі хутка расла запачынасьць памешчыцкіх маёнткаў прыватным асобам і асабліва Скарбу. Да 1859 г. па пяці беларускіх губэрнях каля 60 % прыгонных сялянаў былі закладзеныя іх уладальнікамі²⁵. Нярэдка памешчыкі даходзілі да беднасьці й аказваліся ня ў стане выплаціць скарбовыя пазыкі. Тады іх маёнткі падвяргаліся канфіскацыі і, трапляючы ў агульны склад скарбовых маёмасьцяў, прыкметна папаўнялі саслоўе дзяржаўных сялянаў. Гэтак у склад скарбовых паступілі сяляне маёнткаў Парэчча, Сьцяпанавічы, Ляхаўка (Віцебская губэрня), Індура, Глебавань, Опаль, Вілья-нава, Сьвіслач, Абрамшчына, Дзенцыёла (Горадзенская), Горваль, Тураў, Заполье (Менская), Станіславава, буйнога Горы-Горацкага (Магілёўская), на базе якога ў 40-я гады былі адчыненыя земляробчая школа й інстытут, і шэрагу іншых.

Скарб накладаў свае правы і на гэтак званыя вымарачныя маёнткі, якія засталіся без спадчынных уладальнікаў. Для гэтага Палаты дзяржаўных маёмасьцяў давалі штогадовыя звесткі, якія атрымлівалі ад павятовых судоў і дваранскіх апекаў. Гэткім спосабам у склад скарбовых былі адпісаныя маёнткі Сьцяпанавічы Сураскага павета, Лудзін Мазырскага і некаторыя іншыя. У цэлым вымарачныя маёнткі аб'яўляліся даволі рэдка і амаль заўсёды Скарбу прыходзілася вытрымліваць цяжбы з уяўнымі спадчыньнікамі. Паводле зацьверджанага 21 траўня 1836 г. рашэньня Дзяржаўнай Рады, у казну адбіраліся, з адпаведным грашовым кампэнсаваньнем, прыгонныя, якія дасталіся па спадчыне асобам, чый стан не дазваляў валодаць населенымі маёнткамі²⁶. Гэткае права гублялі й тыя шляхцічы, якія паводле так званага іх “разбору” пераводзіліся ў падаткавыя станы: аднадворцаў – у сельскай мясцовасьці й грамадзянаў – у гарадох. Указы 23 студзеня 1847 г. і 11 сакавіка 1853 г. вызначалі парадак пераходу ў казну маёнткаў і сялянаў, якія знаходзіліся ва ўладанні аднадворцаў²⁷. Аднак гэтыя ўказы мелі малое практычнае прымяненьне, паколькі дваранскага званьня пазбаўляліся звычайна дробныя, беспамесныя шляхцічы.

У запісцы адносна лёсу канфіскаваных у паўстанцаў 1830-31 гг. маёнткаў, пададзенай Мікалаю I 10 чэрвеня 1846 г., П.Дз.Кісялёў пісаў, што ўрад “ня толькі не павінен зьмяншаць саслоўе дзяржаўных сяля-

наў.., але наадварот, пашыраць склад скарбовай вёскі за кошт куплі прыватных маёнткаў”²⁸. 8 верасня 1847 г. цар зацвердзіў правілы набыцця ў Заходніх губэрнях у казну маёнткаў, што прадаваліся з публічных таргоў. У адрозьненне ад вялікарасейскіх губэрняў, купля тут не была абмежаваная пэўнаю сумаю, але зьвярталася большая ўвага на выгоднасць яе, зыходзячы з гаспадарчага стану маёнтка, яго прыбытковасці. Дзеля гэтага губэрнскія палаты дзяржаўных маёмасьцяў абавязаныя былі дастаўляць у Міністэрства падрабязныя звесткі пра гэткае маёнткі за месяц да прызначэння таргоў. Канчатковае рашэнне пра куплю ў кожным канкрэтным выпадку прымалася міністрам дзяржаўных маёмасьцяў. У ліку набытых шляхам куплі ад памешчыкаў вядомыя, напрыклад, маёнткі Полаўцы Берасьцейскага павету (917 рэвіскіх душаў), Стральцы Горадзенскага (100), Багданава Барысаўскага (1481). Аднак ужо з пачатку 50-х гадоў асыгнаваньні на гэтыя мэты былі рэзка скарачаныя і Міністэрства магло купляць толькі дробнапамесныя маёнткі пры неабходнасці акругленьня казённых уладаньняў²⁹.

Меў месца і гэтакі выпадак. Уладальнік маёнтка Байкаўшчына ў Сьвянцянскім павеце Віленскай губэрні Гедройц-Юрага “турбаваў губернатара, каб набылі ад яго ў казну сялянаў, што бесьперапынна хваляваліся”, а пры немагчымасьці куплі згаджаўся “на пералічэньне іх у скарбовае ведамства без усякай платы”. Просьба Юрагі была ўважаная. 23 студзеня 1846 г. губернатар распарадзіўся знайсці магчымасьць для перасяленьня яго сялянаў у ліку 28 рэвіскіх душаў на скарбовыя землі³⁰.

Несумненна, канфіскацыі, ці пазбаўленьні іншымі шляхамі ўладальнікаў маёнткаў, падрывалі эканамічную, а ў выніку й палітычную сілу шляхты на Беларусі ў канцы XVIII - першай палове XIX ст. За гэты кошт расла дзяржаўная ўласнасьць (у 1837 г. канфіскаваныя сяляне складалі амаль чвэрць усіх дзяржаўных падданных), насаджаліся расейскія землеўладальнікі. Як канстатаваў мэмуарыст Эдвард Паўловіч, “закрыцьцё Ўніверсітэту ў Вільні, брак тэхнічных школаў, канфіскацыя вялікай колькасці маёнткаў за ўдзел у паўстаньні спустошылі Літву духова й матар’яльна”³¹.

Крыніцы і літаратура:

¹ Дворянская империя XVIII века (основные законодательные акты). М., 1960. С. 155-156.

² НГА Беларусі ў Горадні. Ф. 1, воп. 4, спр. 549, арк. 2; Свод законов гражданских и межевых. СПб., 1842. Ч. 1. С. 86.

³ РГАДА. Ф. 248, воп. 65, спр. 5742, арк. 677; Статут Великого княжества Литовского. СПб., 1811. С. 11-18, 142-144.

⁴ БЭФ. Мн., 1961. Т. 3. С. 32.

⁵ РГАДА. Ф. 12, спр. 160, арк. 105.

- ⁶ БЭФ. Т. 3. С. 41-43.
- ⁷ СИРИО. Т. 16. СПб., 1875. С. 286.
- ⁸ Русский архив. 1873. Кн. 2. Стб. 2288; ПСЗ. Собр. 1-е. Т. XXIII. № 17329.
- ⁹ РГАДА. Ф. 16, спр. 244, арк. 38-38адв., 169адв.-170адв.
- ¹⁰ Падлічана па звестках: ДГА Літвы. Ф. 1219, воп. 1, спр. 38, арк. 97-100; спр. 408, арк. 3, 10, 23.
- ¹¹ Жукович П. Сословный состав населения Западной России в царствование Екатерины II // ЖМНП. 1915. № 5. С. 137.
- ¹² Козловский П.Г. Землевладение и землепользование в Белоруссии в XVIII - первой половине XIX в. Мн., 1982. С. 115.
- ¹³ ПСЗ. Собр. 1-е. Т. XXX. № 23 806, 23 893, 24 035; Т. XXXI. № 24 105.
- ¹⁴ Журналы Комитета министров. Т. II. СПб., 1891. С. 43.
- ¹⁵ СИМ АСК. Вып. 2. СПб., 1889. С. 188.
- ¹⁶ ПСЗ. Собр. 1-е. Т. XXXII. № 25 289; НГА Беларусі ў Горадне. Ф. 1, воп. 1, спр. 273.
- ¹⁷ Падлічана па звестках: РГИА. Ф. 379, воп. 3, спр. 104, арк. 200, 261-272; ДГА Літвы. Ф. 378, спр. 52, ч. 1, арк. 303-321.
- ¹⁸ РГИА. Ф. 384, воп. 1, спр. 203, арк. 71; ПСЗ. Собр. 1-е. Т. XXXII. № 25 481, 25 671.
- ¹⁹ НГА Беларусі ў Горадні. Ф. 1, воп. 1, спр. 269; АДМПБИ Т. 3. Белоруссия в 1812 году. СПб., 1912. С. 82-84.
- ²⁰ БЭФ. Т. 4. Мн., 1979. С. 88-89.
- ²¹ ПСЗ. Собр. 2-е. Т. VI. № 4 711; Постановления, относящиеся до конфискации имений польских мятежников (1831). СПб., 1868.
- ²² ПСЗ. Собр. 2-е. Т. VI. № 4 624, 4 848; Т. VII. № 5 637; ДМГБ. Т. II. Мн., 1940. С. 362-363; ЧИОИДР. 1864. Кн. 1. С. 179-180.
- ²³ Падлічана па звестках: РГИА. Ф. 379, воп. 3, спр. 2043, арк. 9-17; ДГА Літвы. Ф. 378, спр. 598, арк. 328.
- ²⁴ Семевский В.И. Крестьянский вопрос в России в XVIII и первой половине XIX века. Т. II. СПб., 1888. С. 445-446, 449-450, 460; Богословский М.М. Государственные крестьяне при Николае I // История России в XIX веке. Т. I. СПб., 1907. С. 255.
- ²⁵ ДМГБ. Т. II. С. 131.
- ²⁶ Заблоцкий-Десятовский А.П. Граф П.Д.Киселёв и его время. Т. II. СПб., 1882. С. 228.
- ²⁷ Дружинин Н.И. Государственные крестьяне и реформа П.Д.Киселёва. М., 1958. Т. II. С. 66.
- ²⁸ Цыт. па: Неупокоев В.И. Крестьянский вопрос в Литве во второй трети XIX века. М., 1976. С. 71.
- ²⁹ РГИА. Ф. 1 589, воп. 1, спр. 920, 921, 924; НГА Беларусі ў Горадне. Ф. 31, воп. 2, спр. 342, 432, 465, 493, 498; Зеленский И. Минская губерния. СПб., 1864. Ч. I. С. 620; Семевский В.И. Крестьянский вопрос ... Т. II. С. 566-568.
- ³⁰ НГА Літвы. Ф. 525, воп. 1, спр. 343^a, арк. 4.
- ³¹ Паўловіч Э. Наваградак у першай палове XIX стагоддзя // Спадчына. 1994. № 6. С. 121.

ТЭРЫТАР'ЯЛЬНЫЯ ДОСЬЛЕДЫ

СМОЛЕНСКАЯ И ПОЛОЦКАЯ ШЛЯХТА В ИСТОРИИ УФИМСКО-ОРЕНБУРГСКОГО КРАЯ

В.В.ЛАТЫПОВА

Уральский край и Закамье имеют довольно многолетнюю практику общения с выходцами из Речи Посполитой, первые миграции известны с середины XVII века. Дореволюционные исследователи Штраденберг, Я.П.Барсов и В.М.Черемшанский упоминают среди первых поселенцев городов Уфы и Мензелинска служилых иноземцев — выходцев из Речи Посполитой.¹ В качестве причины оставления шляхтичами своей Родины упомянутые исследователи называют упадок и разорение в стране, вызванные беспрестанными войнами и наступлением унии, т.е. гонением на иноверцев.

По данным переписных книг по Казани с уездом, в Уфимском посаде значились “новокрещёны (иноземцы из местных инородцев, смоленской и полоцкой шляхты)” — 26 дворов, 69 человек.²

В 1652 г. Русское государство приступило к строительству Закамской черты с крепостями Белый Яр, Брыклинск, Тиинск, Новошешминск, Заинск, Мензелинск, которые призваны были защищать юго-восточные окраины от набегов кочевников. Сюда и стала прибывать шляхта. Связано это было с начавшейся в 1654 г. войной России с Речью Посполитой. После взятия Смоленска русскими войсками часть смоленских шляхтичей приняла 24 сентября 1655 г. на Девичьей горе под Смоленском русское подданство.³ Однако русское правительство, не доверяя новым подданным и не желая оставлять их вблизи родных границ, отправляет их на службу в отдалённый Уфимский край, решая при этом и важную для себя задачу заселения новых крепостей.

Новые русские порядки, строгость несения воинской службы по охране края, сильная власть и большие полномочия начальников крепостей и городков, трения с казаками не могли, очевидно, понравиться свободолюбивым шляхтичам. Однако большое количество свободной земли, относительно спокойная жизнь и сносное существование удовлетворяли “польских иноземцев”.

Вскоре их количество увеличилось. В 1668 г. в некоторых крепостях Закамской черты была поселена полоцкая шляхта.⁴ Кроме того, в Уфимский уезд были высланы шляхтичи из Витебска, Мстиславля и

других захваченных городов.⁵ Но число их, по сравнению с полоцкими и смоленскими шляхтичами, было невелико. Переселение шляхты в Уфимский уезд в целом было настолько массовым, что впоследствии они оказались здесь наиболее многочисленной группой населения.

Прибывшая из Смоленска шляхта делилась на четыре знамени, различавшиеся по цвету: 134 человека при Белом знамени были поселены в Тиинске, 128 человек при Красном знамени — в Шешминске, 124 человека при Чёрном знамени — в Мензелинске.⁶ Место поселения отряда Жёлтого знамени в источниках не указывается.

По первоначальному распоряжению властей, смоленские шляхтичи всех четырёх знамён должны были получить земли около острожков по Закамской черте, как и русские служилые люди. Но вскоре оказалось, что предположение центральной власти об изобилии хороших пашенных земель и угодий не оправдалось. Большая часть земли в то время была непригодна для земледелия, “потому что леса большие и места болотные”. Вероятно, вследствие этого многие смоленские иноземцы получали денежное жалование по три рубля человеку на год. В 1674 году, по указу государя и, должно быть, по согласию самих шляхтичей, денежное жалование было заменено отводом земли. В результате, пашенной земли в одних местах оказалось мало, а в других её расположение было неудобным для служилых людей, живущих постоянно в острожках.

Так, смоленским шляхтичам Красного знамени, водворённым в Новошешминске, во главе их упоминается поручик Стефан Ерофеев Пузан, пахотная земля была отведена в ближайшем от острога поле — “за валом, в степную сторону по Шешме реке, ... мерою по полудесятне в поле” на человека, и “больше того в том поле пахотные земли нет, а прибавить негде”. Пашни же остальных двух полей могли быть отведены им лишь “за валом, за Шешмою рекою в степь, за болотами вдаль от посаду”.

Шляхтичи Белого знамени, находившиеся в Тиинске во главе с поручиком Павлом Коскеевым, также получили земли в “разных местах в 10 и больше верстах от Тиинска”, так что угодья их лежали в верхней части реки Майны и около речки Хмелевки.

А спустя два года после отвода им пашенных земель и угодий смоленские иноземцы Закамских городков били челом Великому государю Фёдору Алексеевичу о денежном жаловании, говоря, что “с земли ... им служить великого государя службу не в мочу, ... иные доли не паханы за скудостью их и за бесконством”.⁷ Но просьба их осталась без внимания.

В 1674 были отведены земли и мензелинским шляхтичам, которые были поделены на четыре степени. К первой были отнесены те, у которых были “местность и земли в старине Королевского Величест-

ва”, они получили по 5 четвертей в поле. Таких было 25 человек. Шляхтичи второй степени получили по 40 четвертей (около 40 человек). Отнесённые к третьей степени получили по 30 четвертей (около 15 человек), по четвертой степени шляхтичам было выделено по 20 четвертей в поле, “а в дву потомуж”.⁸

В общей сложности 124 шляхтича получили землю в Мензелинске.⁹ Потомки многих из них были внесены позднее по личным заслугам в дворянскую родословную книгу Оренбургской губернии. Среди них: Богдановы, Борозны, Брудинские, Быковы, Дудары, Пироговские, Пьянковичи, Сипайловы, Суворовы, Тетеревниковы, Тихановские, Тиханы, Филиповичи, Харькевичи.¹⁰

В Шешминске, как и в Мензелинске, все шляхтичи были разделены на четыре степени. Всего в Шешминске упоминается 128 человек — “смоленских иноземцев Красного знамени”.¹¹ В числе этих шляхтичей упоминаются предки фамилий, утверждённых впоследствии в дворянском достоинстве частью по шляхетскому происхождению, частью по личным заслугам их потомков. Записанными в число дворянских родов Оренбургской (Уфимской) губернии были: Григоровские, Есиповы, Жаковы, Ждановы, Коробцовы, Кублицкие, Лобановы, Мальковские, Муровцевы, Романовские, Сверкуновы, Сушковы, Филиповские, Хавратовы, Щуцкие.¹²

То же можно сказать и о смоленской шляхте, поселенной в Заинске. В списке низовых городов дворянам, детям боярским и иноземцам, присланным на службу в заинские пригороды Закамской черты, относящимся к 7195/1686-87 году, значится много шляхтичей, потомки которых встречаются в числе уфимских дворян: Абражеевы, Бардовские, Буткевичи, Головы, Дыньковы, Ермаковские, Зубовы, Савинычи, Сервиоровы, Спытковы, Шемановские, Шестаковские, Шестаковы, Шкапские.¹³

Во время войны России с Речью Посполитой 1654-1667 гг. почти одновременно со взятием Смоленска царские войска захватили и Полоцк. Часть местной шляхты поступила в распоряжение русского правительства. По Андрусовскому перемирию 1666 г., шляхтичи, изъявившие желание остаться в России, не выдавались.¹⁴ Полоцкая шляхта во главе с полковником Гаврилою Гаславским приняла подданство России и в 1668 г. была водворена, как ранее и смоленская шляхта, в некоторых местах Закамской черты. Всего шляхты “Гаврилова полку Гаславского с товарищи” было 532 человека.¹⁵

Полоцкие шляхтичи были разделены на две группы: одной из них, во главе с полковником, положено было дать кроме земельного надела и крестьян, а другой решили отвести на новых местах лишь землю с угодьями. При отводе земли руководствовались чином и происхождением: полковнику было отведено по 100 четвертей в каждом

поле, ротмистру по 80, поручику по 70, остальным чинам вместе с рядовыми по 60 (четверть земли равнялась тогда 575 кв. саженям).

Чин и происхождение шляхтичей имело значение и при наделе их крестьянами: полковнику было назначено 12 крестьянских дворов, поручику, хорунжему и рядовому “породной шляхты” по 6 дворов. Крестьян получили шляхтичи, по мнению Г.Перетятковича, принявшие православие. Крестьян для полоцкой шляхты велено было набрать из дворцовых сёл Казанского, Свяжского, Царёвококшайского и Еранского уездов — “с двадцати дворов по крестьянину с женами и детьми и со всеми их животы”. Крестьяне сёл Тенькова и Ключ Свияжского уезда, не желая расстаться со своей общиной и подчиниться власти помещика-иноземца, обнаружили протест “указу Великого государя не послушали, учинились сильны, к книгам рук не приложили и сказок [переписчику] за руками не дали”. Но волнения крестьян улеглось само собой, без особых мер со стороны власти.¹⁶

Большая часть прибывших шляхтичей (таковых оказалось не много, т.к. они не хотели получать землю без крестьян) была водворена на реках Майне и Утке. Вероятно, они остались довольны своими землями, потому что вскоре ещё одна группа полоцких шляхтичей из 54 человек обращается с просьбою послать в бассейны рек Утки и Майны отказчика, для отвода им там земель без крестьян. При отведении земель все вновь прибывшие шляхтичи были разделены на 3 группы. В первую были включены Юрий Луцкий с товарищами (19 человек), которые получили по 60 четвертей на человека в каждом поле и по 60 копен сена. Размещены они были “усадебями на горе и под горою, где была усадьба патриарших крестьян”. Ко второй группе были отнесены Тимофей Людоговский с товарищами (6 человек). Они получили такие же угодия, как и первая группа — “у Болымерского городища”. В третью группу вошли поручик Юрий Романовский с товарищами (19 человек). Поручику было отмерено 70 четвертей в каждом поле и сенных покосов на 70 копен, остальным по 50. Землю они получили “за лесом на большой поляне ниже Тетюш”.¹⁷

Полоцкая шляхта в разное время была поселена на левой стороне Волги, между её притоками Камой и Черемшаном, по берегам рек Бездны, Утки, Уреня, Камаюра и Майны с её притоками. В бассейне рек Майны и Утки для полоцкой шляхты было отведено всей земли 24 575 четвертей и 12 287,5 десятин, мерою по 525 кв. сажен в каждом из трёх полей.¹⁸

Основным назначением шляхтичей на новой родине была воинская служба, охрана крепостей, поддержание спокойствия в крае. Ни одно военное предприятие царского правительства в этом крае не обходилось без них, многие сложили головы на воинской службе. Так, родоначальник уфимских дворян Пекарских Миколай был убит

“на службе в Явтюбе”. Внуки его — Семён и Григорий Григорьевичи, участвовали в усмирении башкирского бунта в 1682 году, при этом последний был убит.¹⁹

Военные заслуги шляхты не раз отмечались правительством. Так, за геройство и смелость, проявленные при защите Мензелинска от многочисленных нападений ногайцев, калмыков и башкир, шляхтичи получили от царей Петра и Иоанна Алексеевичей грамоту, по которой им было предоставлено право не только пользоваться отведёнными им землями, но и закладывать, продавать и отдавать в приданное.²⁰

В XVIII веке основным занятием шляхтичей оставалась военная служба. Они были участниками Крымского и Азовского русских походов, ходили в Белгород и на Кубань, а затем и в Харьков. Позднее, наравне с другими дворянами, часть из них была определена на службу в Преображенский и Семёновский полки. Остальные были распределены по различным полкам и охраняли, как и прежде, границы государства.²¹

Потомки шляхтичей в первой половине XIX века расселились по уездам и городам края, главным образом в северной и западной частях Оренбургской губернии. Но дворянскими правами все они пользовались только до 1822 г. Тогда Герольдия не признала их прав на том основании, что в отказных книгах на отведённую им землю они названы смоленскими казаками, но не польской шляхтою.²² Следует отметить, что и в 1767 году, в наказе Екатерининской комиссии упоминается, что большинство родов принадлежало к панцирным боярам.²³

Первоначально, согласно определениям Дворянского Собрания от 12 июля 1799 г. и 20 июля 1801 г. в дворянском достоинстве из бывших смоленских шляхтичей, поселённых в былые времена в г. Мензелинске, были признаны 42 фамилии: Бакуны, Богдановы, Борозны, Брудинские, Булатники, Быковы, Валуженины, Витковские, Голенищевы, Головы, Дудары, Еньковы, Ждановы, Каменские, Каташи, Космачи, Люпессики, Ляховичи, Ляховы, Медвецкие, Микуловы, Новичи, Островские, Петровы, Пилецкие, Пироговские, Преволоцкие, Пузики, Пьянковы, Сенкеевы, Сипайловы, Стелевы, Суворовы, Тетеревники, Тимоховы, Тиханы, Тихановские, Филипповичи, Харкевичи, Чижевские, Янчевские.

В пригородах Заинска по этим постановлениям признавались в дворянстве и вносились в 1-ю часть дворянской родословной книги Оренбургской губернии следующие фамилии: Абражеевы, Алевские, Ботвинкины, Букаревы, Буткевичи, Белановы, Головачи, Дыньковы, Ермаковские, Есимантовы, Зубовы, Ильины, Иньковы, Кармаковы, Колотишки, Кустовские, Лопатины, Савинычи, Савины, Сарвиловы, Скирмантовы, Сукорки, Тиханы, Шевели, Шемановские, Шестаковские, Ярчевские, Шкапские.

Из пригорода Новошешминск признавались в дворянстве Маревские, Муровцовы, Свиркуновы и Хавратовы.

Однако герольдия нашла недостаточными доказательства на дворянство вышеуказанных фамилий и рекомендовала указом от 2 января 1828 г. по представлении дополнительных доказательств, удостоверяющих шляхетское происхождение, внести их в 4-ю часть родословной книги. 20 сентября 1830 г. Дворянское Собрание вынесло определение, что в 4-ю часть Оренбургской дворянской родословной книги можно внести представителей следующих 30-и фамилий: Бакунов, Богдановых, Борозднов, Брудинских, Булатниковых, Валужениных, Витковских, Голенищевых, Дударей, Еньковых, Каташей, Космачей, Люшеенковых, Ляховичей, Медвецких, Микуновых, Петровых, Пилецких, Пироговских, Пузиковых, Пьянковичей, Сенкеевых, Сипайловых, Сталевых, Тетеревниковых, Тимоховых, Тиханов, Тихановских, Филиповичей, Харкевичей. Остальные потомки "польских шляхтичей" из-за потери доказательств были обращены в податные сословия.

По сведениям, собранным в 1835-36 гг. по предписанию Оренбургского военного губернатора земскими судами и городничими, потомки бывших польских шляхтичей, доказавшие своё благородное происхождение представленными документами или приобретшие дворянство по службе и надлежащим образом внесённые в дворянскую родословную книгу, причислены к сословию потомственных дворян и пользовались всеми его правами и привилегиями. Некоторое количество было признано личными дворянами.

Шляхтичи, не подтвердившие своего происхождения и не состоящие на государственной службе, принадлежали по месту их жительства соответственно к городским или сельским обывателям. Эти шляхтичи были освобождены от уплаты государственных податей и исправляли только земские повинности, а в некоторых местах и от них были освобождены.

С течением времени посредством брачных связей потомки шляхтичей практически смешались с русским населением, но, судя по фамилиям, до сего времени на Урале живут их потомки.

Источники и литература:

¹ Справочная книжка Уфимской губернии. Сост. Н.А.Гурвич. Отдел V. Уфа, 1883. С. 299. Барсов Я.П. Первые заселенцы и первые насадители христианства и гражданственности в Уфимско-Оренбургском крае // Уфимские губернские ведомости. 1895. № 25. Черемшанский В.М. Описание Оренбургской губернии в хозяйственно-статистическом, этнографическом и промышленном отношении. Уфа, 1859. С. 200.

² Справочная книжка ... Отдел V. С.321-325.

- ³ Новиков В.А. Сборник материалов для истории уфимского дворянства. Уфа, 1879. С. 232. Витевский В.Н. И.И.Неплюев и Оренбургский край в прежнем его составе до 1758 г. Т. II. Казань, 1897. С. 382.
- ⁴ Перетяткович Г. Поволжье в XVII и начале XVIII века. Очерки по истории колонизации края. Одесса, 1882. С. 258.
- ⁵ Справочная книжка ... Отдел II. С. 18, VI.
- ⁶ Перетяткович Г. Поволжье ... С. 363-365.
- ⁷ Там же.
- ⁸ Витевский В.Н. И.И.Неплюев и Оренбургский край ... С. 382. Новиков В.А. Сборник материалов ... С. 33, 232.
- ⁹ Новиков В.А. Сборник материалов ... С. 235-237.
- ¹⁰ Там же. С. 33.
- ¹¹ Там же. С. 237-239.
- ¹² Там же. С. 33.
- ¹³ Там же. С. 33-34.
- ¹⁴ ПСЗ. Собр. 1-е. СПб., 1830. Т. I. № 420. П. 4; № 387.
- ¹⁵ Перетяткович Г. Поволжье ... С. 265-266.
- ¹⁶ Витевский В.Н. И.И.Неплюев и Оренбургский край ... С. 380-381.
- ¹⁷ Перетяткович Г. Поволжье ... С. 265-266.
- ¹⁸ Витевский В.Н. И.И.Неплюев и Оренбургский край ... С. 380-381.
- ¹⁹ Пекарский П.П. Известия об уфимских дворянах Пекарских // Справочная книжка Уфимской губернии. Отдел V. Уфа, 1883. С. 300-301.
- ²⁰ Семёнов П.П. Географическо-статистический словарь Российской Империи. Т. III. Спб., 1867. С. 220-221.
- ²¹ Справочная книжка ... Отдел V. С. 321-322.
- ²² ЦГИА Республики Башкортостан. Ф. И-6, оп. 1, д. 115, л. 3-6, 16-17.
- ²³ Справочная книжка ... Отдел V. С. 322.

БЕЛОРУССКО-ЛИТОВСКИЕ И ПОЛЬСКИЕ ДВОРЯНЕ В РОДОСЛОВНОЙ КНИГЕ ПСКОВСКОЙ ГУБЕРНИИ

А.А.МИХАЙЛОВ, А.А.ШУМКОВ

ПАЦЕВИЧИ. Определением Псковск. ДДС от 26.6.1859 во II часть родословн. книги был внесён отст. майор Козьма Васильевич П., “города Могилёва из вольного состояния, православного исповедания”, с сыновьями. Определение утверждено указом Правит. Сената от 12.10.1859 за № 8 567. [РГИА. Ф.1343, оп.27, д.1194].

ПЕРАЦКИЕ. На основании указа Правит. Сената от 25.11.1869 за № 5 502 по Оренбургской губ. об утверждении в правах дворянства (II часть РК) польского дворянина уроженца г.Бельска Австрийской Империи отст. майора Карла Карловича П., определением Псковск. ДДС от 11.11.1886 во II часть родословн. книги был внесён сын Карла Карловича П. – великолуцкий помещик надзиратель VIII округа Минского акцизного управления надв. сов. Владимир Карлович П. [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.740; РГИА. Ф.1343, оп.27, д.1596].

ПЛАВСКИЕ. Определением Псковск. ДДС от 14.3.1895 во II часть родословной книги, по чину отца, внесён с женой и сыном лесничий Псковского лесничества кол. асс. Фелициан-Игнатий Эдуардович П., родившийся в Вильге Седлецкой губ. Указ Правит. Сената об утверждении последовал от 12.10.1895. За П. в Псковской губ. числилось 451 дес. земли. [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.757].

Гэrb «Павала»

ПОВАЛО-ШВЕЙКОВСКИЕ герба «Повала». Герб Высочайше утверждён [«Общий Гербовник дворянских родов Всероссийския Империи, начатый в 1797-м году». СПб., б.г. Ч. X, №24]. К родословной книге Псковской губ. в разное время имели отношение два потомка польского дворянина Ивана Швейковского [Князь А.Б.Лобанов-Ростовский. Русская родословная книга. Т. 2. СПб., 1895. С. 94-103].

О внесении в родословную книгу Псковской губ. 13.10.1843 подавал прошение отст. подполковник Фёдор Васильевич П.-Ш. [Указ. соч. С.99, № 90]. Решение вынесено

Продолжение. Начало в № 1(2), 1994. Названия гербов под рисунками даются на белорусском языке.

не было за непредставлением документов [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.754];

Определением Псковск. ДДС от 16.12.1911 в VI часть родословной книги на основании указа Правит. Сената от 9.11.1865 за № 4 515 по Смоленской губ. был внесён земский начальник в Холмском, а затем в Псковском уу., Константин Евграфович П.-Ш. [Указ. соч. С.102, № 132 – отец внесённого Евграф Михайлович]. По купчей крепости Константин Евграфович П.-Ш. владел в Псковском у. 160 дес. земли [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.755].

ПОДАШЕВСКИЕ. Сын переводчика Могилёвской Палаты уголовного суда тит. сов. и кавалера ордена св.Владимира 4-й ст. Ивана Григорьевича П., утверждённого в правах дворянства в 1844 по Санкт-Петербургской губ., деств. ст. сов. Василий Иванович П. с женой и сыном от первого брака Николаем определением Псковск. ДДС от 13.11.1870 был внесён в III часть родословной книги [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.756].

ПОДЕРНИ, Б о д д е р н и. Определением Псковск. ДДС от 25.11.1838 во II часть родословной книги с сыном Николаем был внесён отст. артиллерии прапорщик, впоследствии губ. секр. смотритель Псковской городской больницы Егор Матвеевич П. По представлению документов из Минск. ДДС о происхождении П. “из белорусских древних дворян” и утверждении рода в I части родословн. книги Минской губ., определением от 6.9.1841 Псковск. ДДС перенесло Егора Матвеевича П. с семьёй в VI часть родословной книги. Окончательное утверждение Правит. Сенатом последовало при указе от 13.11.1846 за № 4 312.

Утверждение откладывалось по двум причинам: по указу от 1837 дворяне Западных губерний должны были сначала утвердиться в правах по своим губерниям через местные ДДС, а затем уже имели право быть перечисленными в Великорусские губернии; Правит. Сенат усомнился в коренном белорусском происхождении фамилии П. и потребовал свидетельства о принятии присяги на верность России. Чтобы разрешить проблему с утверждением, Егор Матвеевич П., родившийся 20.6.1797 в Белорусско-Минской губ. в семье природных жителей, принёс за себя и своего несовершеннолетнего сына Николая присягу на верность России и подданство Российскому Престолу [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.757].

ПОДОБЕДЫ. Сведения о роде будут даны в дополнении.

ПОЛЬСКИЕ герба «Любич». Определением Псковск. ДДС от 3.3.1806 в VI часть родословн. книги был внесён потомок Кирилла Ивановича П., за которым 30 октября 7147 (1638) было справлено поместье, торопецкий помещик подпоручик Никанор Александрович П. Указом Правит. Сената от 27.8.1858 за № 5 475 за его детьми от двух браков были признаны права дворянства по чину отца, с отказом в древнем дворянстве.

Гэрб «Любіч»

ПЧИЦКИЕ. Сын чиновника Витебской губернской почтовой конторы, из дворян, уроженец пригорода Усвяты Владислав-Карл Станиславович (в православии Владимир) П. определением Псковск. ДДС от 23.2.1871 был признан в правах потомственного дворянства с внесением в III часть родословн. книги по чину отца. Это определение было утверждено Правит. Сенатом указом от 19.4.1871 за № 1492. Сын Владимира Станиславовича Михаил (*1867) определением Гродненск. ДДС от 12.5.1914 был внесён вместе со своими детьми в III часть родословн. книги Гродненской губ.

Это определение, а также определение Псковск. ДДС от 22.6.1871 о сопричислении Михаила к роду П. были отменены указом Правит. Сената от 5.12.1914 за № 4705 как вынесенные с нарушением пунктов Высочайше утверждённого 2.1.1861 мнения Государственного Совета [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.790].

РАВИЧ-ЩЕРБО, Щ е р б о. Определением Псковск. ДДС от 17.1.1868, на основании указа Правит. Сената от 30.5.1853 за № 3749, данного по Могилёвской губ, порховский помещик поручик Василий Матвеевич Р.-Щ. был внесён в I часть родословн. книги Псковской губ. Определением от 4.3.1874 были сопричислены дети Василия Матвеевича Р.-Щ., внук же его, Сергей Владимирович Р.-Щ., определением от 17.6.1901 без каких-либо разъяснений был записан во II часть родословной книги [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.1152].

РАЧКО. На основании определения Правит. Сената от 12.11 и

Эту фамилию мы помещаем в настоящем списке условно, исходя из их польского герба, на Высочайшее утверждение не представлявшийся, заимствование которого могло быть и не связано с происхождением рода [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.766].

ПРЕЙС герба «Ястржембец», Ф р е й с, П р е й с с. Определением Псковск. ДДС от 5.3.1862, на основании протокола Витебск. ДДС от 23.11.1805 и его определения от 1.12.1827, в I часть родословн. книги Псковской губ. был внесён канцелярский служитель Новоржевского уездного казначейства Николай Францевич П. Указ об утверждении последовал от 22.1.1863 за № 548 [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.783].

Гэрб «Ястрабец»

10.12.1848 об утверждении рода Р. в правах действительного дворянства и внесении оногo в I часть родословн. книги определением Витебск. ДДС от 17.12.1859, великолуцкий помещик Феликс-Антоний Бонифатьевич Р. с женой и детьми был сопричислен к псковскому дворянству определением Псковск. ДДС от 19.9.1892. Права рода Р. были утверждены указом Правит. Сената от 21.6.1861 за № 3 723 [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.801].

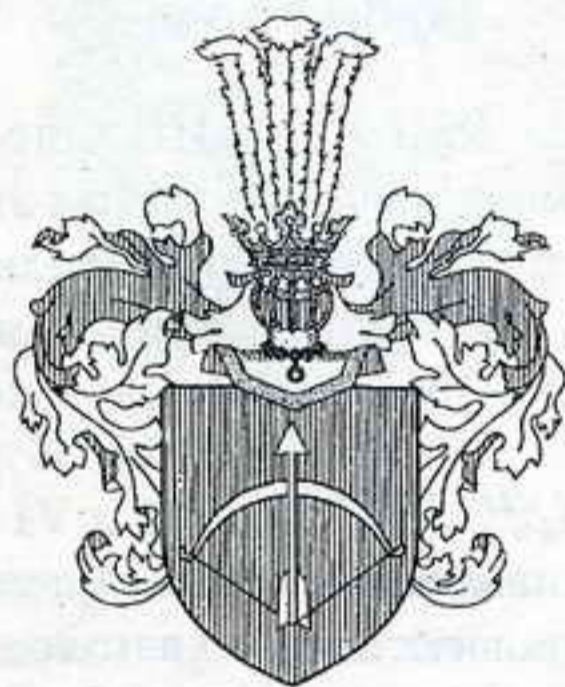
РЕДИКИ. Определением Псковск. ДДС от 20.11.1884 и указом Правит. Сената от 23.1.1885 за № 415 в правах потомственного дворянства с внесением во II часть родословн. книги был признан и утверждён командир Калишской бригады пограничной стражи полковник Александр Антонович Р., уроженец Смоленской губ. римо-католического вероисповедания. [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.803].

РОДЗЕВИЧИ герба «Лук». Род Р. был утверждён в правах древнего дворянства указом Времен. Присутствия Герольдии от 12.3.1845 за № 1 489 по Витебской губ. Во II часть родословн. книги Псковской губ. по заслугам отца, опочечкого помещика отст. поручика Якова Осиповича Р., определением Псковск. ДДС от 26.3.1854 был внесён Николай Яковлевич Р., утверждено указом Правит. Сената от 16.8.1854 за № 7 180.

Определением Псковск. ДДС от 17.11.1873, на основании указа Правит. Сената от ..... за № 1 489 по Витебской губ., в VI часть родословн. книги был внесён троюродный брат последнего островский помещик кол. асс. Виктор-Юстин Антонович-Игнатьевич Р. [РГИА. Ф.1343, оп.28, дд.1954, 1957; оп.36, д.21134].

РОДОШЕВСКИЕ, Р о д и ш е в с к и е. Определением Псковск. ДДС от 24.1.1845, утверждённым указом Времен. Присутствия Герольдии от 31.12.1845 за № 22 751, во II часть родословной книги, по прошению островской помещицы вдовы отст. артиллерии штабс-капитана, станового пристава Новоржевского у. Анны Николаевны Р., урождённой Беклешовой, был внесён её сын Александр Степанович Р. Его отец, Степан Фомич Р., по формулярному списку значился “из дворян бывшей польской шляхты” [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.815].

РОКИЦКИЕ, Р а к и т с к и е. Определением Псковск. ДДС от 20.9.1912, на основании утверждения рода в правах действительного дворянства указами Времен. Присутствия Герольдии от 4.5.1845 за № 2 903 и Прав. Сената от 19.10.1894 за № 5 511 по Виленской губ., в I часть родословн. книги Псковской губ. были внесены братья Станислав, Владислав и Александр, дети Степана-Карла Матеушевича Р. [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.820].

Гэ́рб «Лу́к»

Гэрб «Карп»

РОМШЕ-КОРВЕЦКИЕ герба «Карп». Чиновник Псковской палаты Государственных имуществ Тимофей Осипович Р.-К. дважды (19.11.1853 и 5.2.1865) подавал прошения в Псковск. ДДС о внесении его в родословн. книгу Псковской губ. Несколькими определениями, последнее из которых было вынесено 11.11.1868, ДДС отклонило эти прошения, хотя род Р.-К., в том числе и сам Тимофей Осипович, определениями Витебск. ДДС от 17.12.1804 и 26.2.1841 был признан в правах древнего дворянства, но к моменту подачи прошений в Псковск. ДДС не был утверждён Правит. Сенатом, из-за неполноты документов [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.825].

РЫБИНСКИЕ. Определением Псковск. ДДС от 14.2.1885 в I часть родословн. книги был внесён врач Великолуцкого реального училища ст. сов. Игнатий-Витольд Иосифович Р., род которого был утверждён в правах действительного дворянства указом Правит. Сената от 18.4.1861 за № 4 587 по Виленской губ. [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.837].

САВОСКЕЕВЫ, Савоскевичи. Определением Псковск. ДДС от 11.12.1804 в VI часть родословн. книги был внесён торопецкий и великолуцкий помещик отст. прапорщик Гавриил Сергеевич С., правнук взятого в полон иноземца и определённого в казацкую службу по Великим Лукам Степана Яковлевича С., отец которого “в королевской земле Ошмянского повета служил шляхетскую службу”.

В марте 1842 ДДС своим определением сопричислило внуков Гавриила Сергеевича С. Ревизионная комиссия журнальным постановлением 1844 отменила решения ДДС как “вынесенные без должных на то оснований” [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.849, 850].

САКОВИЧИ. Определением Псковск. ДДС от 11.7.1858, на основании указа Правит. Сената от 20.5.1842 за № 7 862 по Минской губ., в VI часть родословн. книги были внесены контролёр Псковской Казённой палаты кол. асс. Роман Васильевич и великолуцкий уездный казначей кол. рег. Иван Фелицианович С. Определение было утверждено указом Правит. Сената. от 16.12.1858 за № 347 [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.856].

САМСОНОВЫ. Определением Псковск. ДДС от 10.12.1804, признанным Ревизионной комиссией в сентябре 1839 верным, во II часть родословн. книги был внесён польский уроженец, корнет в отставке Дмитрий Самсонович С., с женой и детьми. В Торопецком у. он владел благоприобретённым сельцом Наволок [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.859].

САПОЖНИКОВЫ. Утверждённый в правах потомственного дво-

рянства определением Витебск. ДДС от 18.3.1882 и указом Правит. Сената от 15.6.1882 за № 2 288, Александр-Иосиф Аполлонович С. определением Псковск. ДДС от 2.3.1909 был внесён вместе с детьми в III часть родословн. книги [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.860].

СЕЛЯВА. Определением Псковск. ДДС от 2.12.1864 в VI часть родословн. книги внесён порховский помещик тит. сов. Эдуард Петрович С., род которого был утверждён в правах древнего дворянства указом Правит. Сената от 2.6.1832 за № 3 713 [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.872].

СЕМЕВСКИЕ герба «Лещиц». Герб рода Высочайше утверждён в 1844 с изменениями. Правнуки «польской нации природного шляхтича» Яна С., переселившегося из Витебского повета в Россию, великолуцкие помещики отст. армии прапорщик Василий и отст. корнет Егор Ивановичи С., определением Псковск. ДДС от 3.3.1806, на основании определения Герольдии от 2.6.1803, были внесены с потомством в VI часть родословн. книги.

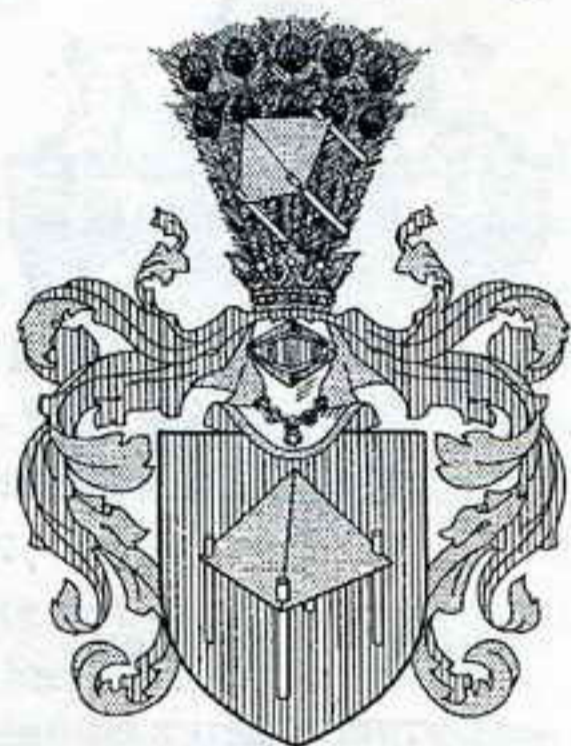
Указом от 21.1.1842 за № 751 Времен. Присутствие Герольдии дало знать, что за недостатком доказательств происхождения от указанных предков определение Псковск. ДДС утверждено быть не может, но просители могут быть признаны в правах потомственного дворянства по своим собственным заслугам.

Несколькими определениями представители рода были внесены во II и в III части родословн. книги. Весь род С. был утверждён указом Правит. Сената от 30.6.1911 за № 2 189 с внесением во II часть родословн. книги [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.888; РГИА. Ф.1343, оп.29, д.2122; Ф.1411, оп.1, д.541].

СОНГАЙЛО. Определением Псковск. ДДС от 8.12.1865, на основании 147 ст. IX т. Свода Законов (отсутствие недвижимости в пределах губернии), было отказано во внесении в родословн. книгу проживающему в имении Перетёсы Островского у. Александру-Кондрату Яковлевичу С. Род С. был признан в правах действительного дворянства по Виленской и Ковенской губ. и утверждён в правах древнего дворянства указом Времен. Присутствия Герольдии от 24.11.1847 за № 17 686 по Ковенской губ. [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.444, лл.18-36].

СТАДОЛЬСКИЕ, С т о д о л ь с к и е. Сведения о роде будут даны в дополнении.

СТАНЕВИЧИ. Определением Псковск. ДДС от 8.1.1865 в VI часть родословн. книги был внесён, на основании указа Времен. Присутствия Герольдии от 27.8.1845 за № 5 610 по Ковенской губ., кол. асс. Иосиф-Викентий Ксаверьевич С. [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.926].

Герб «Лещиц»

СТАНКЕВИЧИ. Определением Псковск. ДДС от 19.7.1885 в I часть родословн. книги, на основании указа Правит. Сената от 5.5.1852 за № 4 445 по Ковенской губ., был внесён Казимир Михайлович С. с сыновьями Климентиём-Казимиром, Александром и Павлом [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.927].

Гэрб «Ястрабец»

был утверждён в правах действительного дворянства указом Правит. Сената от 12.7.1848 за № 2 964 по Виленской губ. [ГАПО. Ф.110, оп.1, д.929, 930].

СТАТКОВСКИЕ герба «Ястржембец».

Утверждённые в правах потомственного дворянства указом Времен. Присутствия Герольдии от 21.8.1840 за № 9 366 по Виленской губ. братья – врач новоржевского уездного училища тит. сов. Викентий-Аполлинаруй и отст. кол. сов. Эдуард-Юлиан Антоновичи С. определениями Псковск. ДДС от 16.9.1840 и от 4.6.1868, были внесены в I часть родословн. книги [РГИА. Ф.1343, оп.29, дд.6475, 6477].

СТЕБУТЫ. Определением Псковск. ДДС от 16.9.1849 и указом Правит. Сената от 21.2.1850 за № 1 043 внесён в I часть родословн. книги и утверждён великолуцкий аптекарь Александр Иванович С., род которого

ГІСТОРЫЯ РОДАЎ

АДЛЯНІЦКІЯ-ПАЧОБУТЫ ГЭРБУ «ЗДАРБОЖАЦ» НА ВІЦЕБШЧЫНЕ

ЛЮДМІЛА ХМЯЛЬНІЦКАЯ

Адлянцікія-Пачобуты (або Пачобуты) — старажытны беларускі род гэрбу «Здарбожац». Вядомы ён з XV ст. і паходзіць з Горадзеншчыны. Пра гэрб роду ў гэрбоўніку В.Віюка-Каяловіча чытаем наступнае: “Мае быць у жоўтым полі ўзброеная рука зь мечам, якая выходзіць з воблака. На шлёме гэткая-ж рука. Пачобуты называюць гэты гэрб Здарбожац і зьмяняюць поле, бо ўжываюць чырвонае. Яны маюць сваё прозьвішча ад уласнасьці, што называецца Пачобады і ляжыць у Горадзенскім краі, якая была нададзеная іх продкам за заслугі ад Жыгімонта I. Называюцца таксама Кундзічамі і Адлянцікімі”.¹

Пачатак роду Пачобутаў вядомы ня вельмі дакладна. На думку польскага дасьледчыка Андрэя Рахубы, які займаўся распрацоўкай раньняй гэнеалёгіі роду пры падрыхтоўцы ім да выданьня “Дзённіка” XVII ст. Яна-Ўладзіслава Адлянцікага-Пачобута, аканчаньне прозьвішча Пачобутаў на “-ут” выразна сьведчыць пра паходжаньне роду з тэрыторыі Літвы.²

Паганскае імя пратаплясты роду, які жыў недзе на пачатку XV ст., – Пачобут – замацавалася ў якасьці прозьвішча за яго нашчадкамі, што перасунуліся жыць на Горадзеншчыну. На адным з прытокаў ракі Сьвіслач яны заснавалі вёску Пачобуты — сваё новае родавае гняздо.³

Гэтая падзея была звязаная з шырокаю акцыяй, якую праводзілі Ягайлавічы: яны садзейнічалі ўзьнікненьню новых маэнткаў літоўскага рыцарства ўздоўж р.Сьвіслач на важнай дарозе, што звязвала Вільню, Горадню, Бярэсьце й Кракаў.

Першымі зь вядомых на сёньня прадстаўнікамі роду Пачобутаў зьяўляюцца браты Сямён і Грэчка. Па меркаваньні А.Рахубы, Сямён мог быць пакаёвым пры двары Вялікага Князя Казімера і менавіта пра яго ідзе размова ў адным з каралеўскіх рахункаў за 1478 г.⁴

Сын Сямёна Зіновій у сваім азначэньні меў прыдамак “з Кіева”. Наўрад ці гэта было месца яго паходжаньня, хутчэй за ўсё ў Кіеве ён нёс доўгатэрміновую вайсковую службу, баронячы межы дзяржавы ад татарскіх наездаў.⁵

Сын Зіновія Васько, абрусны Жыгімонта II Старога, меў аналягіч-

ны прыдомак або па ўзору бацькі, або таму, што нарадзіўся ў Кіеве. Набілітацыйным актам ад 26 жніўня 1523 г. яму было нададзена шляхецтва.⁶ Пра нашчадкаў Васька захавалася вельмі мала звестак. Вядома толькі, што ён меў дзвюх дачок, адна зь якіх выйшла замуж за віленскага мешчаніна Алізара Грыгор'евіча, а другая – за каралеўскага абруснага Ярмолу Андрэевіча.

Пра сыноў Васька захавалася няпэўная інфармацыя. Магчыма, імі былі Стэфан Шынко і Ян Голк, якія таксама, як і бацька, выконвалі абавязкі абрусных на каралеўскім двары. Нельга цалкам выключыць і тое, што Васько ўвогуле не пакінуў пасля сябе нашчадкаў-мужчынаў, у сувязі з чым гэтая лінія Пачобутаў з цягам часу выгасла.⁷

Сваё далейшае шматвяковае разьвіццё род Пачобутаў атрымаў ад Грэчкі, брата Сямёна. Радавод гэтай галіны прадстаўлены ў выглядзе пакаленнага росьпісу.

АДЛЯНІЦКІЯ-ПАЧОБУТЫ (Пакаленны росьпіс 1)

1 калена

1 N.

2 калена

2/1 Грэчка

3 калена

3/2 Грынь

4 калена

4/3 Міна

5 калена

5/4 Мікалай Адляніцкі

* ... , † ...

Прывілеем, выдадзеным у Вільні 20.02.1536 Мікалаю Адляніцкаму, піўнічаму Жыгімонта Аўгуста, і яго сыну Сэбасьцяну, чашніку таго-ж Каралевіча, было паць-

верджанае шляхецтва і нададзены гэрб (да 1939 арыгінал прывілея захоўваўся ў Дзяржаўным музеі ў Горадні). У ім, у прыватнасьці, гаварылася: “Мы, Жыгімонт, з Божае ласкі Кароль Польскі, Вялікі князь Літвы, Русі, Прусаў, Мазаўшы, Жмудзі і інш., гаспадар і ўладар ... Мікалаю Адляніцкаму і сыну Сэбасьцяну, а таксама іх дзецям... на знак сапраўднага іх шляхецтва надаём і аднаўляем гэтым [гэрб], а менавіта залаты шчыт, на якім пасярэдзіне высоўваецца з хмары блакітнага колеру ўзброенная рука, якая трымае аголены меч, занесены для ўдару, на канцы-ж яго кроў; ніжняя-ж частка, або аснова шчыта, чырвонага колеру, а на версе шчыта шлём, на якім падобная-ж выцягнутая рука з аголеным мечам. Бакі пакрываюць звязкі чырвонага, чорнага і жоўтага колераў... Гэты гэрб мае паспалітую назву «Божы Здар». Так у будучым яны – Мікалай і Сэбасьцьян са сваімі дзецьмі і нашчадкамі гэты гэрб, які

таксама іх продкі ... звыкліся ўжываць ва ўсялякіх месцах, а таксама публічных і прыватных актах маглі-б ужываць і цешыцца, і насіць, і маляваць гэты гэрб, або адзнаку шляхецтва".⁸

Ён першы згадваецца як Адляніцкі, верагодна жыў у вялікакняскім маёнтку Одля, ад чаго і ўтварылася прозьвішча. Гэты маёнтак межаваў з Пачобутамі з захаду.⁹

6 калена

6/5 Сэбасьцян

* ... , † ...

Чашнік каралевіча Жыгімонта-Аўгуста (1536).

7 калена

7/6 Іван

* ... , † ...

8 калена

8/7 Кундат (Кандрат)

* ... , † ...

9/7? Мікалай

* ... , † ...

9 калена

10/8 Марк-Казімер

* ... 1585, † ... 1648

Меў шмат дзяцей, у тым ліку і Яна-Ўладзіслава. Апошні пакінуў пасля сябе "Дзёньнік"¹⁰; у якім апісаў падзеі 1640-1680, прывёў звесткі пра сваіх сваякоў. Яны жылі на Горадзеншчыне і пакінулі шматлікіх нашчадкаў.

11/8? Самуэль

* ... , † ...

12/8 Андрэй

Ад яго ідзе *Віцебская лінія*.

13/8? Ян

* ... , † 1670/

14/8? Марцін

* ... , † ...

10 калена

15/14 Канстанцін

* ... , † ...

16/14 Канстанцыя

* ... , † ...

х Станіслаў Асінскі, стольнік Вэндэнскі.

АДЛЯНИЦКІЯ-ПАЧОБУТЫ

Віцебская лінія

(Пакаленны росьпіс 2)

У сваім дасьледаваньні А. Рахуба сьцьвярджае, што Андрэй Адляніцкі-Пачобут памёр беспатомным.¹¹ Аднак гэта ня так, Андрэй зьявіўся заснавальнікам той лініі роду, якая да пачатку XIX ст. пакінула Горадзеншчыну і перайшла на Віцебшчыну. Тут, на Віцебшчыне, род Пачобутаў вядомы з XVII ст. Звесткі пра яго прадстаўнікоў сустракаюцца ў розных юрыдычных дакумэнтах таго часу. Гэтак, у архіве Віцебскага Маркава манастыра некалі захоўваўся дакумэнт, дзе згадвалася пра продаж в.Плетніна (яна пазьней належала манастыру): "... Соф'я Піпчанка Янава Кісялёва і Мікалай Пятровіч Кундзіч-Пачобут як спадчыньнік па бацьку гэтае Плетніна за 200 коп грошаў

літоўскіх 16 сакавіка 1650 года Яну Валашчынскаму прадалі.”¹² У кнізе «*Voluntaria Legum*» у §40 Канстытуцыі Варшаўскага сойму знаходзім пералік імёнаў палонных Віцебскага ваяводства за 1677, дзе чытаем наступнае: “Памёрлі ў палоне: ... Мікалай Кундзіч-Пачобут”.¹³ Верагодней за ўсё, у згаданых двух дакумэнтах гаворка ідзе пра адну і тую ж асобу. На жаль, ніякіх звестак пра яго мы больш не маем, таму і ня ўносім у росьпіс.

У часы Расейскай Імпэрыі Аляніцкія-Пачобуты прызнаныя ў дваранстве Расейскай імперыі вывадамі Беларускага ДДС 29.07.1799 і Віцебскага ДДС 19.08.1845, зацьверджаныя ўказами Сэнату 18.11.1826 і 04.09.1847 (6 частка РК).¹⁴ Таксама прызнаныя ў дваранстве па Магілёўскай губэрні¹⁵, аднак зьвестак пра гэтыя вывады мы ня маем.

9 калена

1 [12/8] Андрэй

* ... , † ... 1676.03.18

Каморнік Ашмянскі (1633). Пісар земскі Ашмянскі (1640), падсудак Ашмянскі (з 1671). Дэпутат Галоўнага Літоўскага Трыбуналу (1645, 1652, 1663).

У 1646 кн. Багуслаў Радзівіл, які ў той час быў за мяжою, накіраваў яго ў Жупраны для вырашэньня спрэчкі паміж мясцовым плябанам і эвангелістамі. У выніку разгляду гэтай справы каталікам быў вернуты касьцёл і в.Ганчары.

х Дарота Аборская, * ... , † ... 1673/4

Яны разам фундавалі дамініканскі касьцёл у Ашмянах.

10 калена

2/1 Ян

* ... , † Слуцак? 1688.09/

Валодаў маёнт. Фалееўшына і Зубрыкоўшчына над р. Сьвіслаччу (Горадзенскі пав.).

Ён з жонкаю, з прычыны зруйнаваньня Краю і для схову ад непрыяцеля, пакінулі свой вотчыны маёнтак у Горадзенскім пав., перайшлі ў Наваградзкае ваяв., да моцнай Слуцкай крэпасці.

Памёр у хуткім часе пасля сьмерці жонкі.¹⁶

х Ева-Ганна Львовіч, * ... , † Слуцак 1688.09.25

11 калена

3/2 Адам

* Слуцак ... , † ...

Застаўся ў малалецтве сірацю, трываў вялікую нястачу, бо страціў нават сьлед бацькавых маёнткаў у Горадзенскім павеце. Займаўся рознаю службаю ў Наваградзкім ваяв.¹⁷

х ... Заранка

12 калена

4/3 Пётар

* ... , † ...

Таксама пасля сьмерці бацькоў застаўся малагадовым. Паступіў у 1752 у Конны полк Вялікай Літоўскай булавы. Выйшаў у адстаўку ў жніўні 1759 у чыне харужага, пасля гэтага ажаніўся.¹⁸

х к.1759 Францішка Палонская, д.
ваяводы Наваградзкага.

13 калена

5/4 Яана

* ... , † ...

х ... Прыгодзкі

6/4 Ігнацій

* ... , † ... /1799

х Юдыта Забароўская

7/4 Ян

* ... , † ...

Ротмістар Інфлянцкі (з
10.09.1787), скарбнік (прывілей
15.03.1791 Караля Станіслава-
Аўгуста)¹⁹.

х Мар'яна Шыманская

8/4 Мікалай

* ... , † ...

Служыў інтэндантам Задруц-
кай мытні. Ротмістар Аршанскі (з
28.07.1777). Інтэндант Струсьцян-
скай мытні з пэнсіяй у 1 400 зло-
тых. Стольнік Галіцкі (прывілей
25.03.1790 Караля Станіслава-
Аўгуста), шамбэлян (прывілей
15.04.1791 Караля Станіслава-
Аўгуста).

Валодаў фальв.Сланінчын і
маэнт.Бялынічы (Віцебскі пав.)²⁰.
Паводле вымярэнняў 1785 Бялы-
нічы налічвалі 1 266 дзесяцінаў і
780 сажэняў зямлі²¹.

х1 Алена Мераеўская, * ... , † ...

х2 Ганна Засуліч, * ... , † ...

14 калена

9/6 Юзаф

* ... , † ...

10/6 Станіслаў

* ... , † ...

11/6 Юрый

* ... , † ...

12/7 Дамінік

* ... , † ...

13/7 Аўгуст

* ... , † ...

14/7 Вінцэнт

* ... , † ...

15/8/1 Раман

Ад яго ідзе старэйшая *Цяло-
ская галіна*.

16/8/1 Ян

* ... к.1789, † ...

Служыў у расейскім войску,
паручык (з 18.11.1811), гэтым-жа
чынам выйшаў у адстаўку. Пад-
час службы ў Белаазёрскім пешым
палку з 1 сакавіка 1809 браў удзел
у паходах у швэдзкай Фінляндыі.
Падсудак земскі Віцебскага пав.
суду (з 02.01.1814). Разам з бра-
там валодаў маэнт.Бялынічы²².

17/8/1 Аляксандар

* ... 1800, † ...

18/8/2 Фэлікс

Ад яго ідзе малодшая *Бялы-
ніцкая галіна*.

19/8/2 Кляменцій

* ... 1804, † ...

15 калена

20/19 Аляксандар

* ... , † ...

АДЛЯНІЦКІЯ-ПАЧОБУТЫ

Цялоская галіна

(Пакаленны росьпіс 3)

14 калена

1 [15/8/1] Раман

* ... к.1785, † ... /1863

Земскі падсудак Віцебскага пав. суду (абіраўся двойчы 02.01.1808 і 05.02.1811). Губэрнскі сакратар (з 31.12.1813).

х Алена Мікіфараўна Бібікава,
* ... 1790, † ... 1863/

Яна, на правах спадчыньніцы, атрымала маёнт.Цялошы (Аршанскі пав. Магілёўскай губ.). Па зьвестках на 1863, у ім было 2 000 дзесяцінаў²³, па зьвестках на 1884 — 1423 дзес.²⁴

15 калена

2/1 Павел

* ... 1817.07.19, † ...

3/1 Ігнацій

* ... 1820.08.08, † ...

4/1 Юзэфіна

* ... 1823, † ...

5/1 Вікторыя

* ... 1824, † ...

У 1863 ня замужам.

6/1 Мікалай

* ... 1825, † ...

Калескі рэгістратар (1863), не жанаты.

7/1 Стэфан

* ... 1833, † ...

Калежскі рэгістратар (1863).

х Элеанора *Адлянiцкая*-Пачобут (№ 6/1 Бялыніцкай галіны).

Каб атрымаць дазвол на гэты шлюб, маладым давялося ехаць у Рым, за спецыяльным папскім індультам²⁵.

16 калена

8/7 Леанарда

* ... 1863, † ... 1925

х Мікалай *Масальскі*-Сурын,

* ... , † ... 1900.01.25

9/7 Алена

* ... , † ...

х Антон Федаровіч, * ... 1860, † ... 1912

10/7 Ўладзіслаў

* ... 1870.06.06, † ... 1919.04.02

Вучыўся ў 1882-9 у Віцебскай Аляксандраўскай гімназіі, у 1889-95 у Маскоўскім унівэрсытэце (адзін год на фізіка-матэматычным факце, з 1890 на мэдычным).

Працаваў земскім урачом у Ноўгарадзкай губэрні, у Віцебскай жыдоўскай больніцы. Абараніў дысэртацыю і атрымаў ступень доктара мэдыцыны ў 1903 у Ваенна-Мэдычнай Акадэміі ў Санкт-Пецярбурзе. У 1905 працаваў ардынатарам у Дзьвінскім шпіталі, у 1907-8 займаўся прыватнай практыкай у Віцебску. З 1910 працаваў у Віцебску малодшым урачом 164-га пешага палку, у 1914 быў прызваны ў войска²⁶.

х ... 1912.09.12 Ванда-Натальля Сазонава, * Жэнэва, Швэйцарыя 1888.05.19, † Варшава 1963.11.11

Скончыла ў 1906 Віцебскую Марыінскую гімназію, вучылася на Вышэйшых жаночых курсах у Маскве, працавала настаўніцай у віцебскіх гімназіях. Восеньню 1918 разам з мужам і дачкою зьехала зь Віцебску²⁷.

11/7 Антон

* Цялошы 1872.10.05, ~ Віцебск, к. сьв. Антонія, † ...

Вучыўся ў Віцебскай Аляксандраўскай гімназіі. Уступіў у вайсковую службу 03.08.1891 шарагоўцам у 164-ы Закатальскі полк. Скончыў Віленскую пешую юнкер-

скую вучэльнію. Падпаручык (05.12.1897)²⁸.

12/7 Караліна

* ... , † ... 1941

13/7 Зыгмунт

* ... , † ...

х Марыя Ціхоцкая, * ... , † ...

17 калена

14/10 Элеанора

* Цялошы 1914.05.10, ~ Віцебск, к. сьв. Антонія

Пісьменьніца, паэтка, драматург, мастачка. Выдала 6 кніг (у некалькіх перавыданьнях) пра індзейцаў агульным накладам больш за 800 000 асобн. Сярод іх варта адзначыць “Karibu”, “Zemsta Karibu”, “Sprzesiezenie Czagnej Wudry”. Кнігі пра індзейцаў выйшлі ў перакладзе на грэцкую й нямецкую мовы. Аўтарка двух зборнікаў паэзіі і п’есы.

х ... 1937 Ян Шчэпаньскі, * ... 1913.09.14

Сацыёляг і філэзаф. У розныя гады ён быў рэктарам Унівэрсітэту, віцэ-прэзыдэнтам Польскай Акадэміі навук, прэзыдэнтам Міжнароднага Таварыства сацыёлягаў²⁹.

АДЛЯНІЦКІЯ-ПАЧОБУТЫ

Бялыніцкая галіна
(Пакаленны росьпіс 4)

14 калена

1 [18/8/2] Фэлікс

* ... 1798.05.22, ~ Віцебск, † ... к.1866

Навучаўся ў Віцебскай езуіцкай вучэльні. Паступіў у Віцебскі

пав. суд капіістам (1820). Калескі асэсар, быў суддзём³⁰. Удзельнічаў у Паўстаньнях 1831 і 1863-4. х Караліна Дварэцкая-Багдановіч, * ... , † ...

15 калена

2/1 Мікалай

* ... 1831, † ... 1900.01.25

Вучыўся ў Віцебскай губ. гімназіі, аднак ня скончыў поўнага курсу навук. Паступіў 05.02.1851 на службу ў Канцылярыю Віцебскага пав. маршалка. Тытулярны радца (1885). Быў дырэктарам праўленьня Таварыства ўзаемнага крэдыту земляўласнікаў Віцебскай губ., зьяўляўся дэпутатам дваранства ад Віцебскага пав. Валодаў маёнт.Хацімль (Віцебскі пав.)³¹.

х Зоф’я Масальская-Сурын, * ... , † ... 1900.02.13

3/1 Ёладзіслаў-Людвік

* ... 1834, † ...

4/1 Адэляіда-Дамініка

* ... 1836, † ...

5/1 Антоній-Дыянізі

* ... 1837, † ... 1925

6/1 Элеанора-Барбара

* ... 1839, † ...

х Стэфан Адляніцкі-Пачобут (№ 7/1 зь Цялоскай галіны).

7/1 Зоф’я

* ... 1840, † ...

х Ёладзімер Крываносаў, * ... , † ...

8/1 Браніслаў

* ... 1840, † ...

х Вольга Ліксо, * ... , † ...

9/1 Эмілья

* ... 1841, † ...

х Уладзімер Крываносаў, * ... , † ...
10/1 Юзаф
* ... , † ... 1917
х Марыя Станішэўская, * ... , † ...
11/1 Катарына
* ... , † ...
х Леапольд Букоўскі, * ... , † ...

16 калена

12/2 Напаліён-Казімер
* маёнт.Бялынічы 1863.08.22,
~ Віцебск, к. сьв.Антонія, † ...

Скончыў Харкаўскі ветэрынарны інстытут (1889). Зацьвярджаўся ў званьні ветэрынара (28.11.1899), пасля чаго прызначаны на пасаду звышштатнага ветурача ў Томскую губ. Дзьвінскі пав. ветурач (з 06.02.1895), загадчык мікраскапічнай станцыі гарадзкой бойні г.Дзьвінска (з 01.09.1900)³².

13/2 Іван-Канстанцін
* ... 1866.02.18, † ...
14/2 Іосіф
* ... 1868.03.19, † ...
15/2 Марыя
* ... 1872.05.13, † ...
х Войцех Шукевіч, * ... , † ...
16/2 Леанціна
* ... 1880.11.04, † ... 1971.11.18
х Вітальд Корвін-Паўлоўскі, * ... ,
† ... 1945.04.29
17/8 Вольга
* ... , † ...
х 1908 Карл Івенсэн, * ... , † ...с.
Карла I.
18/8 Зінаіда
* ... , † ...
х ... Страхаў, * ... , † ...
19/10 Зоя
* ... , † ...
х Рычард Луба, * ... , † ...

20/10 Артур-Юрый
* ... 1877.04.23, † ...
х ...
21/10 Міхаіл
* ... 1880.09.30, † ...
22/10 Марыя
* ... , † ...
х Адам Шафкоўскі, * ... , † ... 1942
23/10 Н. (дачка)
* ... , † ...

17 калена

24/20 Н. (сын)
* ... , † ...
25/20 Н. (сын)
* ... , † ...

Крыніцы і літаратура:

¹ Kojalowicz W. Herbarz W.X. Litewskiego tak zwany Compendium. Krakow, 1897, s.233-234.

² Jan Wladyslaw Poczobut Odlanicki. Pamietnik. Opracowal A. Rachuba. Warszawa, 1987, s.15-16.

³ Да нашага часу у Бераставіцкім раёне Гарадзенскай вобласці існуе вёска Пачобуты. Яна размяшчаецца на адлегласці 30 км на паўночны захад ад Вялікай Бераставіцы, 35 км ад Горадні і 40 км ад чыгуначнай станцыі Бераставіца.

⁴ J. W. Poczobut Odlanicki. Pamietnik., s.18.

⁵ Тамсама.

⁶ Тамсама.

⁷ Тамсама. s.23-24

⁸ J. W. Poczobut Odlanicki. Pamietnik., s.355-357.

⁹ Тамсама, s.21

¹⁰ Урыўкі зь "Дзёньніка" (апісаньне вайсковых падзеяў пад Глыбокім і Кушлікамі) былі перак-

ладзеня на расейскую мову і выдадзеныя А.П.Сапуновым яшчэ ў канцы XIX ст. ("Отрывки из дневника Яна-Владислава Почобута-Одлянцкаго о войне с Польшей (1660-1665 гг)"/Витебские губернские ведомости. 1886. №89-92. На польскай мове "Дзёньнік" выйшаў у Варшаве ў 1987 г., навуковы камэнтар да яго склаў А.Рахуба (Гл. заўвагу 2). Урывак зь "Дзёньніка", перакладзены на беларускую мову, быў зьмешчаны ў часапісе "Спадчына" (1992. №2. С.95-99).

¹¹ J.W.Poczobut Odlanicki. Pamiętnik., s.29

¹² Иеромонах Сергей. Витебский Марков Свято-Троицкий мужеский монастырь. Витебск, 1887, с.37.

¹³ Сапунов А.П. Витебская старина. Т.1. Витебск, 1883, док. № 76.

¹⁴ НГА Беларусі. Ф. 2512, воп. 1, спр. 882, арк. 239.

¹⁵ Алфавитный список дворянских родов, внесённых в родословные дворянские книги Могилёвской губернии. Могилёв, 1909. с.20.

¹⁶ РГИА. Ф. 1343, воп. 26, спр. 3208, арк. 9адв., 21. НГА Беларусі. Ф. 2512, воп. 1, спр. 33, арк. 175-176.

¹⁷ Тамсама.

¹⁸ Тамсама

¹⁹ НГА Беларусі. Ф. 2512, воп. 1, спр. 33, арк. 177-177адв.

²⁰ РГИА. Ф. 1343, воп. 26, спр. 3208, арк. 15-18. НГА Беларусі. Ф. 2512, воп. 1, спр. 33, арк. 176адв.-177адв. Ф. 3309, воп. 1, спр. 198.

²¹ НГА Беларусі. Ф. 2635, воп. 1, спр. 270.

²² РГИА. Ф. 1343, воп. 26, спр. 3208, арк. 22-23, 25.

²³ Тамсама.. арк. 22-23.

²⁴ Дембовецкий А.С. Опыт описания Могилевской губернии. Кн. 3. Могилев, 1884. С. 166-167.

²⁵ Lednicki W. Pamiętnik. T.I. Londyn, 1963. S. 127.

²⁶ НГА Беларусі. Ф. 2512, воп. 1, спр. 882, арк. 239-240. Ф. 2513, воп. 2, спр. 1321, 1368, 1381, 1444. Ф. 2554, воп. 1, спр. 413, 535, 548. Российский медицинский список на 1903-1916 гг.

²⁷ Зьвесткі ўзятыя зь лістоў да аўтара польскага дасьледчыка Чэслава Кубаліка (Варшава), які падтрымлівае асабістую сувязь з Элеанораю Шчэпаньскаю (народжанай Адлянцкай-Пачобут) і яе сям'ёю. Аўтар выказвае шчырую ўдзячнасьць п.Ч.Кубаліку за дзейную дапамогу ў распрацоўцы радаводу Адлянцкіх-Пачобутаў.

²⁸ РГИА. Ф. 1343, воп. 36, спр. 17 817, арк. 4адв.

²⁹ Лісты п.Ч.Кубаліка аўтару ад 19.12.1989 і 06.08.1992.

³⁰ РГИА. Ф. 1343, воп. 26, спр. 3 208, арк. 22-23. Памятная книжка Витебской губернии на 1864 год. Спб., 1864. С. 305.

³¹ РГИА. Ф. 1343, воп. 26, спр. 3 209, арк. 6адв.-7. Памятные книжки Витебской губернии на 1884, 1885, 1889, 1890, 1898 гг.

³² РГИА. Ф. 1343, воп. 26, спр. 3 209, арк. 4, 7адв. Памятные книжки Витебской губернии на 1900-12 гг.

ПОСТАЦІ

МІТРАФАН ДОЎНАР-ЗАПОЛЬСКІ І РОД ЗАПОЛЬСКІХ-ДОЎНАРАЎ ГЭРБУ «ПОБУТ»

ЎЛАДЗІСЛАЎ ВЯРОЎКІН-ШЭЛЮТА

Род Запольскіх-Доўнараў належыць да спрадвечнай беларускай шляхты, чый радаввод губляецца у стагоддзях. Аднак ён, у сувязі з адсутнасьцю багацьця й якога-кольвек уплыву ў грамадстве, не прыцягваў увагі гэнеалёгаў. Доўнары здаўна жылі на Случчыне, былі на паслугах у князёў Слуцкіх, а іншыя прадстаўнікі роду жылі па розных паветах і ваяводзтвах, дзе мелі свае ўладаньні.

Пратаплястам роду, ад каго можна весьці дакладную гэнеалёгію, быў Аляксандар Доўнар, які служыў князю Яну-Сымяёну Амелькавічу¹. Апошні за службу надаў 10 траўня 1589 г. пану Доўнару і ягонай жонцы сем валокаў зямлі — чатыры валокі над ра-

кою Волкаю² з двума агароднікамі з добраў Рубяжэвіцкіх у Менскім ваяводзтве і тры валокі, названыя Пlosка, з усім пажыткам, над ракою Вусаю ў тым-жа Менскім ваяводзтве. Наданьне зьдзейсьненае пад варункам службы земскай ваеннай, паспалітага рушэньня зь іншаю шляхтаю ваяводзтва Менскага, з ухвалы Рэчы Паспалітай.

Сынам Аляксандра быў Стэфан, які, падупадшы на фартуны, меў толькі Пlosку, а як шляхціч павіннасьць меў толькі грашовую, да скарбу князёў Слуцкіх³. У 1664 г. ён заяўляў у Менскі гродзкі суд пра розныя насталыя сабе крыўды цягам уваходжаньня расейскага войска — захоп маёнтка з паперамі й рознымі дакумэнтамі. Тады-ж, напэўна, загінуў канфірмацыйны прывілей Вял. кн. Жыгімонта ад 24 студзеня 1516 г. п. Аляксандру Доўнару на маёнтка Карыжына ў Наваградзкім ваяводзтве, набыты ад князя Мартына Карыцкага⁴, старо-сты Вірбалоўскага, за паўтараста коп грошаў, які паны Сэбасьцян і

Артыкул напісаны на падставе паведамленьня на Міжнароднай навуковай канфэрэнцыі "М.В.Доўнар-Запольскі. Жыцьцё і дзейнасьць". 17-19 кастрычніка 1994 г. у Менску.

Ян Запольскія-Доўнары, сын і ўнук Стэфана, прад'яўлялі ў судзе дзеля актыкаваньня 24 студзеня 1660 г.

Аднак гэта быў ня той Аляксандар, якога лічым пратаплястам Доўнараў, апошнія на пазнейшых у часе (19 ст.) гэнеалёгіях паказвалі яго бацькам Аляксандра. Але сьцвердзіць праўдзівасьць гэтага немагчыма, ён мог быць і бацькам Аляксандра, і дзедам, і ўвогуле проста сваяком. Прывілей гэтаму-ж Аляксандру, названаму маршалкам, выдазены Вял. кн. Жыгімонтам праз тры дні ад узгаданага, 27 студзеня 1516 г., на частку маэнтка Хадакаў у Наваградскім ваяводзтве, купленую ад баярына Мартына Вяжэвіча; падаваў п.Сэбасьцян Доўнар да актыкаваньня 3 лютага 1701 г.

Пан Стэфан, жыўшы час нямалы, пакінуў трох сыноў Базыля, Ўладзіслава і Сэбасьцяна.

Базыль быў паручыкам у войску ВКЛ і, напэўна, як старэйшы сын атрымаў Плоську, якую прадаў пану Бакуноўскаму.

Ўладзіслаў служыў адміністратарам у маэнтку Загора (Менскае ваяводзтва) Юрыя Завішы, харужага Менскага, за гэта трымаў застаўным правам фальварак. Быў у шлюбе з Уршуляю Хадачынскаю, зь якою меў дзяцей. І вось, служачы ў пана Завішы, Ўладзіслаў Доўнар 29 верасьня 1704 г. быў «насьмерць з мушкета забіты» панам Мачугам. На гэта пан Завіша, «як апякун жонкі й дзяцей забітага слугі свайго, шляхціча радавітага», зьвярнуўся ў Наваградзкі гродзкі суд, а потым і ў Галоўны Трыбунал ВКЛ, «памянёнага пана Мачугу горлам пакараць патрабаваў і галаўшчыну шляхецкую выйграў».

Трэці сын Стэфана — Сэбасьцян набыў правам застаўным добра Ушачайкаўшчыну й Халецкаўшчыну ў Менскім ваяв. каля Радашковічаў. Час немалы трымаючы, збыў іх пану Антонію Шымковічу. Сэбасьцян быў двойчы ў шлюбе, першым разам з Антанінаю Вайцяхоўскаю, другім — з Гэленаю Талькоўскаю. Зь першаю жонкаю меў сына Яна (магчыма, і яшчэ кагосьці), з другою — Казімера й Якуба.

З сынамі Сэбасьцяна зьвязана самая цікавая падзея ў гісторыі роду Запольскіх-Доўнараў, калі яны ўступілі ў сутыкненьне зь ледзь ня самымі ўплывовымі асобамі ў дзяржаве. Справа была вось у чым. Пан Леан-Антоній Ільлініч, скарбнік Мсьціслаўскі й адміністратар Дубровенскіх уладаньняў Юрыя-Станіслава Сапегі, стольніка ВКЛ, 3 сьнежня 1720 г. напісаў прыватны ліст пану Аляксандру-Антонію Ляшнеўскаму, гараднічаму і рэгенту земскаму й гродзкаму Аршанскаму. У тым лісьце пан Ільлініч напісаў, каб Доўнары поўнасьцю падпарадкаваліся Іх Міласьці пану Сапегу, стольніку ВКЛ, і без ашуканства, бо Іх Міласьць паграджае ўзяцьцём саміх асобаў Доўнараў. А памянёны пан Ляшнеўскі быў зяцем Яну Доўнару й перадаў яму гэты ліст.

Паны Доўнары, пабачыўшы гэткую абразу, "у нязноснай крыўдзе сваёй", зьвярнуліся да суду Галоўнага Трыбуналу ВКЛ, дзе цытавалі

ліст, які "на жыцьцё, гонар шляхецкі і фартуны пакушаўся". На пачатку 1721 г. скарга на пана Сапегу, які хацеў іх "з гонару і фартуны выжуціць" была актыкаваная і разглядалася на некалькіх кадэнцыях Трыбуналу ў 1721 і 1722 г., урэшце пану Сапегу была паслана позва на суд.

У гэты перыяд паны Доўнары час не марнавалі, а зьбіралі дакумэнты пра сваё паходжаньне. Згодна са Статутам ВКЛ 1588 году, атрымалі 9 жніўня 1722 г. ад двух шляхцічаў, паноў Антонія Аскеркі, маршалка Мазырскага, і Тамаша Валяна, чашніка Ашмянскага, радцаў добраў княжны Слуцкай тэстаманіяльны дакумэнт, адпаведна якому ўраджоныя Якуб і Ян Доўнары паходзяць з прадзеда Аляксандра, а дзеда Стэфана. Памянёныя паны Аскерка й Валян ставалі асабіста перад судом і прысягалі, што разам з прадстаўленымі дакумэнтамі, а было іх шмат, і там згадваліся і Стэфан, і Аляксандар, без усялякага сумненьня цьвердзіла пра шляхецкае паходжаньне Доўнараў.

Гэта было ўжо дастаткова сур'ёзна, бо за прымову шляхецтва Статут моцна караў: "... а тот, который приганил, маеть за таковую неповстегливую мову свою седети в замку або в дворе нашом судовом двенадцать недель, а сторону противную совито навезати"⁵. Гэткім чынам, акрамя таго, што трэба было ўдвая пакрыць выдаткі панам Доўнарам, п.Сапегу паграджала турма. Безумоўна, што грашовая сума дзеля п.Сапегі была нязначнаю, дый магчымасьць зьнявольеньня была чыста тэарэтычнаю, вельмі-ж ужо з розных пластоў стану паходзілі бакі.

Аднак у гэтай сытуацыі ня ўсё гэтак проста, п.Сапега не мог проста праігнараваць суд, і гэта зьвязана з самім родам Сапегаў. Юрый-Станіслаў быў унукам Паўла-Яна Сапегі, які зьяўляўся асноўным спадчыньнікам багацьцяў галіны вядомага Льва Сапегі, і сынам Казімера-Яна, які праз шлюб з Крысьцінаю Глябовіч стаў, да ўсяго іншага, спадчыньнікам паловы багацьцяў і гэтага згаслага роду. Гэткім чынам, Казімер-Ян Сапега быў самым багатым і самым уплывовым чалавекам у ВКЛ. У яго было усё, амаль усё, акрамя кароны.

І пасля сьмерці Караля Яна і абраньня на трон Рэчы Паспалітай саксонскага курфюста Аўгуста ён пачаў праводзіць палітыку на разрыў уніі ВКЛ з Польшчаю. Праціўнікам гэтага была дробная шляхта, якая баялася пазбавіцца сваёй "залатой вольнасьці", што непазьбежна павінна было настаць у дзяржаве з моцнай вярхоўнаю ўладаю, якою ні ў якім разе не зьяўлялася праўленьне Караля й Вял. князя Аўгуста. Магнаты баяліся канчатковай страты свайго ўплыву, да гэтага дадаваліся думкі, што яны нічым ня горшыя за Сапегу, але ні ў кога гэткіх сілаў не было.

Казімер-Ян Сапега быў недалёка ад зьдзяйсненьня сваёй мэты, але ўсе яго супернікі ўрэшце дамовіліся пра супольнае супрацьдзеяньне. У біцтве пад Алькенікамі 18 лістапада 1700 г. войска Сапегі

пацярпела паразу. Пасьля гэтага Сапегі даволі далёка адсоўваюцца ад кіраванья дзяржаваю.

Да таго-ж, прайшло зусім мала часу, толькі тры гады мінула пасля сьмерці Казімера-Яна (†1720), і шляхта яшчэ вельмі добра памятала памкненьні Сапегаў. Адзін няправільны крок (а тутака ўяўная прымова шляхецтва, на што заўсёды рэзка рэагавалі, тым больш з боку магната да немаможных шляхцічаў) мог быць успрыняты дробнаю шляхтаю, як замах на роўнасьць стану, выклікаць яе гнеў і непрадказальны вынік.

Таму Юрый-Станіслаў Сапега знаходзіць вельмі добрае і, напэўна, адзінае мажлівае выйсьце. Сам пан Сапега ў суд не зьяўляецца, а прысылае замест сябе слугу — Андрэя Хоцьку, абознага Ашмянскага, які данёс суду, што пань Доўнары ня слухна на пана Сапегу кажуць і што пан Сапега ніколі абразу шляхецтва Іх Міласьцям панам Доўнарам не чыніў, а ведае і ўважае Іх Міласьцяў паноў Доўнараў за радавітую шляхту, і за гэтым не належыць мець да пана стольніка ВКЛ ніякіх прэтэнзіяў. Скаргу трэба скасаваць, а на ўсіх накласьці абавязак вечнага маўчанья.

Гэтыя словы, напэўна, усіх задавольвалі, і можна было зрабіць выгляд, што нічога не было. Выдаткі панам Доўнарам хутчэй за усё былі пакрытыя, а судзі далі вырак, што яны ўсялякія аб'екцы з боку адхілілі, а Іх Міласьці пань Доўнары ёсьць ад веку радавітаю і ніколі ні ад каго не прымоўленаю шляхтаю старажытнаю. Гэткім чынам, дробныя шляхцічы Ян, Якуб і Казімер Доўнары, па сутнасьці, перамаглі аднаго з самых багатых людзей краіны.

Пан Казімер пакінуў сына Антонія, які ў 1784 годзе атрымаў ад Стэфана Яксы-Быкоўскага, харужага Менскага, патэнт на Менскае ротмістарства. Быў ён у шлюбе з Кляўдыяй Сабілаю⁶ і меў дзяцей: Юзафа, Ігнація, Францішка й Марціна, які быў хрышчаны 28 кастрычніка 1793 году ў Менскім катэдральным касьцёле.

Усе дзеці Антонія Доўнара з 1805 года на вайскавай службе. Марцін 20 красавіка 1819 атрымаў патэнт на годнасьць падпаручыка, а ў 1832 годзе выйшаў у адстаўку зь Менскага гарнізоннага баталёну. Быў ён у шлюбе з Багумілаю Кулак і меў аднаго сына Віктара, які быў хрышчаны 11 сьнежня 1827 г. у Рэчыцкім касьцёле.

Навучаўся Віктар Доўнар дома, з 1850 г. паступіў на службу ў Рэчыцкі земскі суд на вакансію пісца і да 1863 году даслужыўся да пасады сталаначальніка й чына калескага сакратара (10 кляса), далёка ня самы лепшы вынік. Узяў шлюб з Аляксандраю Станіславаўнаю Ліндахор⁷, праваслаўнаю, і з гэтага ахрысціў дзяцей у царкве, а было іх чацьвёра — Пётар, Соф'я, Мітрафан і Сэрафіна. Менавіта гэты Мітрафан Запольскі-Доўнар і стаў потым найвыбітным беларускім гісторыкам.

Ён, праўда, крыху зьмяніў форму прозьвішча. Прыдомак Запольскі,

які хоць і стаяў першым, быў усё-ж дадатковым прозьвішчам. Для беларусаў было зразумела, што ягонае родавае прозьвішча Доўнар, а Запольскі толькі дадатковае, бо існавалі даўнія традыцыі падвоеных прозьвішчаў. Аднак, відавочна, для расейскіх уладаў усё было ня гэтак зразумела. І, пэўна, каб ня мець ніякіх праблемаў зь няправільным тытулаваньнем, Мітрафан Запольскі-Доўнар паставіў прыдомак пасья асноўнага прозьвішча і стаў Мітрафанам Доўнарам-Запольскім.

Спасылкі:

¹ Князь Ян-Сімеон Юр'явіч (1560?-1592).

² Левы прыток Беразіны.

³ З 1660 г. Слуцкае княства ва ўладаньні Радзівілаў.

⁴ У кнізе J. Wolffa «Kniaziowie litewsko-guscy ...» сярод князёў Карэцкіх яго няма.

⁵ Статут Вялікага княства Літоўскага 1588. Мн., 1989. С. 121.

⁶ Сабілаў, дарэчы, таксама няслушна абвінавачвалі ў нешляхецтве. Сваё паходжаньне яны годна давялі падмацаваўшы вялікакняскімі прывілеямі.

⁷ Ліндахор (Ліндахер) – беларускі шляхецкі род нямецкага паходжаньня.

Артыкул заснаваны на матар'ялах справаў пра дваранскае паходжаньне Запольскіх-Доўнараў Менскага Дваранскага дэпутацкага сходу. НГА Беларусі. Ф. 319, воп. 2, спр. 924, 930, 932, 948, 933, 962, 963, 971, 974.

НЭКРОПАЛЬ

ПАХАВАНЬНІ НА МОГІЛКАХ У АСТРАШЫЦКІМ ГАРАДКУ, РАЎБІЧАХ, АКОЛІЦЫ, ГУБІЧАХ (ДА 1917 ГОДА)

ВІТАЛЬ ХАНЕЦКІ

***

Астрашыцка-Гарадоцкая Сьвята-Духаўская вуніцкая царква была пабудаваная ў цэнтры мястэчка ля рынкавай плошчы ў 1733 г. У 1839 г., пасля скасаваньня вуніі, была перададзеная праваслаўнай царкве, а ў 1878 г. была прызнаная вельмі старою, нягледзячы на ​​капітальны рамонт у 1866 г. У 1927 г. царква згарэла.

У 2-й пал. 19 — пач. 20 ст. да прыходу належалі мястэчка Астрашыцкі Гарадок і вёскі Навасёлкі, Брадок, Ключнікі, Галіца, Мачулішча, Дубніца, Карбачоўка, Вёсьніна, Мятлічына, Баравыя, Баяры, Рабрышча, Крапужына, Кандратовічы, Зуеўка, Ліцьвінкава, Панішэўшчына, Тхарніца, Вярбіцкія, Чарцяж, Узбор'е.

На ўскраіне Астрашыцкага Гарадка (зараз Менскі р-н) на мясцовых могілках побач з капліцаю 19 ст. у 1942-43 гг. была пабудаваная Сьвята-Праабражэнская царква, якая дзейнічае й сёньня.

***

Халяўшчынскі касьцёл быў заснаваны ў 2-й пал. 16 ст. як вуніцкая капліца. У сяр. 17 ст. на яе месцы быў пабудаваны драўляны касьцёл, які згарэў у 1790-х гадох.

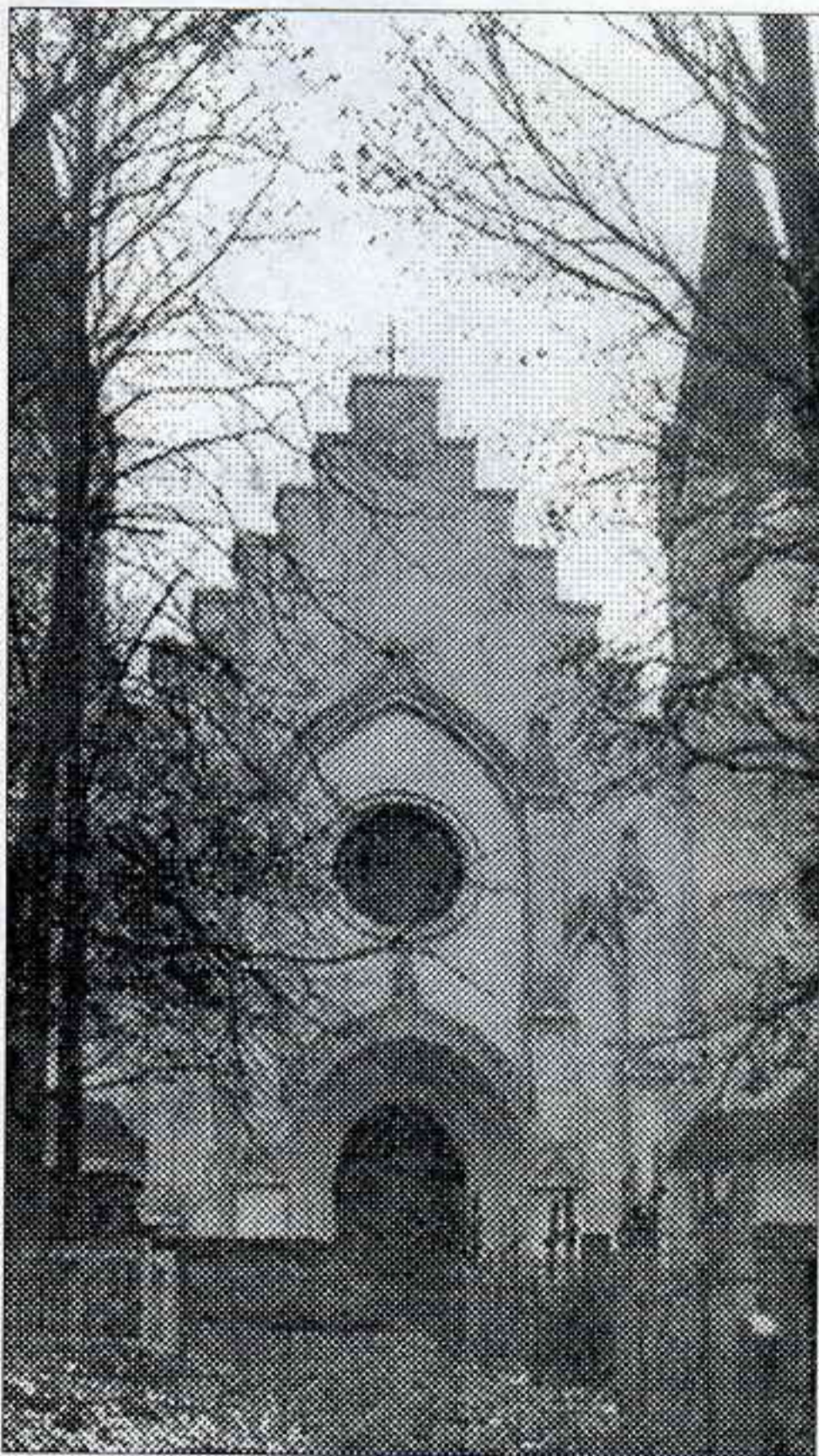
17.08.1666 г. шляхціч Габрыэль Халева купіў у Казімера Валадковіча,

ваяводы Наваградзкага, засьц. Кардоўшчына (пазьней стаў звацца Халяўшчына) за 1 500 злотых, з 10 валокамі зямлі, у межах якой знаходзіўся памянёны касьцёл.

Унук Габрыэля, Аляксандар Халева, падзяліў зямлю паміж сваёй жонкаю й сынамі тэстамантам 28.01.1702 і падараваў касьцёлу ў вечнае карыстаньне адну валоку зямлі.

Ужо пасья анэксіі Рэчы Паспалітай з падачы біскупа Якуба Дэдэркі касьцёл быў нанова адбудаваны і стаўся філіяй Менскага Катэдральнага касьцёлу.

Будаўніцтва мураванага касьцёлу было распачатае ў 1858 г., а скончанае ў 1862 г., ён быў асьвечаны біскупам Вайткевічам. На гэты час быў утвораны камітэт дзеля зьбіраньня сродкаў ад мясцовай шляхты і простых людзей ды назіраньня за ходою будаваньня. Старшынёю камітэта была абраная ўладальніца Астрашыцкага Гарадка графіня Марыя Тышкевіч, народжаная князеўна Радзівіл. Было сабрана каля 18 тыс. руб. срэбрам.

Пасья паразы паўстаньня 1836-64 гг. праваслаўнае духавенства, з падтрымкаю уладаў, пачало наступ на каталіцкую царкву. У ліпені 1866 г. справа была пададзена на канфірмацыю Намесьніку Заходняга Краю фон Каўфману, а ўжо ў кастрычніку выйшаў загад зачыніць касьцёл і асьвяціць у праваслаўную царкву. Падставай было тое, што ў часе Паўстаньня ў касьцёле вялася актыўная прапаганда антыўрадавых ідэяў ды прымалася прысяга ягонымі ўдзельнікамі. Пасья паразы некалькі прадстаўнікоў мясцовай шляхты былі прынародна павешаныя ля касьцёлу.

Праваслаўная царква была асьвечаная 13.11.1866 г. і названая Ўсьпенскаю. У 1873 г. была перайменаваная ў Крыжагорскую Усьпенскую царкву (па назьве ўрочышча, дзе стаіць храм).

У скляпеньнях касьцёла былі пахаваныя тры асобы: ксёндз Антоній Зарэцкі ды фундатаркі касьцёла — уладальніца маёнт. Раўбічы Юзэфа Ключынская і ўладальніца маёнт. Беларучы Тэкля Лапушынская.

У 2-й пал. 19 ст. у прыход уваходзіла 26 хутароў і вёсак: Раўбічы, Губічы, Хрысьцінава, Беяны, Глінішча, Міцкаўка, Вадзіца, Ляскоўка, Сумежжа, Узбор'е, Валупанава, Малінаўка, Бараўляны, Старадворышча, Карпілаўка, Дуброва, Астрошыцы, Манчакі, Усяжка, Прыстрымы, Кудрышчына, Шчурцы, Міншыкавічы, Каралёў Стан, Курганы.

У першыя гады савецкага панаваньня касьцёл моцна заняпаў, а ў 2-ю Сусьветную вайну быў значна пашкоджаны. Адрэстаўраваны ў 1975-78 гг. Зараз будынак касьцёлу месціцца на тэрыторыі Рэспубліканскага Спартовага комплексу "Раўбічы", у ім разьмешчаны Музей беларускага народнага мастацтва.

Каля касьцёлу разьмешчаныя старадаўнія могілкі, дзе было пахавана шмат мясцовай шляхты, але за апошнія дзесяцігоддзі большасьць пахаваньняў была зьнішчаная. Гэткі-ж стан і на іншых навакольных могілках. У канцы 19 ст. за кілямэтар на поўдзень ад акаліцы Халяўшчына былі адчыненыя новыя каталіцкія могілкі і пабудаваная драўляная капліца, якую ў 1930-х гадох зьнішчылі.

Крыніцы і літаратура:

НГА Беларусі. Ф. 136, в. 14, с. 80.

Описание церквей и приходов Минской епархии. Минск. 1878.

Товаров А.В. Историко-статистическая справочная книга Минской епархии. Мн., 1903.

АСТРАШЫЦКІ ГАРАДОК

(могілкі пры царкве)

1. Яков Агейчик. Жил 75 л., ум. 18 янв. 1899 года. Мария Агейчик. Жила 60 л., ум. 1 февр. 1901 года. (к).
2. Прах Марцели Андриевской. жи. 55 л. У. 1881 г. (к).
3. Иосиф Араховский. Жил 67 л. Ум. 7 января 1907 г. жена его Фекла. Жила 69 л. Ум. 27 декабря 1906 г. (к).
4. Даниил Лукашевич. Жил 60 лет. ум. 4 декабря 1872 г. Ефросиния Лукашевич. Жила 84 года. ум. 16 фев. 1895 г. (к).
5. Семен Осипов Мехедко. род. 1838. ум. 31 июля 1906 г. (к).
6. Максим Яковлевич Мошок. 17.8.1866 — 2.28.1917 гг. (м.кр.).
7. Иван Викентьев Яцук. Жил 72 г. ум. 9 Апреля 1913 г.
8. Antoni Ancelewicz. Żył lat 45. Um. 22 lipca 1911 г. (к).
9. Stanisław Balcer. Urod. 1900 г. 18 lipca. Zm. 1901 г. 22 kwietnia. (к).
10. Tu spoczywa Jan Zakiewicz. Żył lat 39. .... (к).
11. Magdolena Kapłanowska. żyła lat 37. Um. 14 List. 1898 г. I dzieci Jej Frańciszek, Helena i Adam. Męża i Ojca. 3.Z.M. (к).

12. Stanisław Krajewskij, dworzanin. żył lat 100. Um. 5 czerwca 1898 г. (к).
13. Adam Krzywiec. żył lat 71. Um. 18 listopada 1906 г. (к).
14. Bernard Krzywiec. Żył lat 66. Zmarł 27 listop. 1907 г. (к).
15. Jan Krzywiec. żył lat 65. Um. 10 paździer. 1908 г. (к).
16. Wiktor Matusiewicz. Um. 16 sierp. 1907 г. Prosi o pozdrowienie. (к).

АКОЛЦА

(могілкі пры касьцёле)

1. Дарья Абмётко. жила 70 лет. Ум. 9 февр. 1898 г. (к).
2. Здесь покоится Розалия Абмётко. Жила 70 л. Ум. 14 февраля 1906 г. (к).
3. Яков Васильев Абмётка. Жил 73 года. Ум. 28 мая 1908 г. Память сына. (к).
4. Винценти Бобровский. Жил 38 л. Ум. 15 сентября 1888 г. (к).
5. Екатерина Бобровская. Лет 60. Ум. 15 февраля 1887 г. (к).
6. София Бобровская. ж. 56 л. Ум. 7 сент. 1917 г. Память мужа и детей. и дочь ее Анна, жила 22 года, ум. 29 августа 1917 г. От отца. (к).
7. Франтишка Бобровская. Ум. 26 января 1889 г. (к).
8. Максим Иванович Булыга. Жил 24 г. Ум. 6 Июля 1917 г. и брат его Антон. Жил 19 лет. (к).
9. Юлия Игнатьевна Казырицкая. Жила 35 л. Ум. 28 февраля 1914 г. Память мужа. (к).
10. Дария Адамовна Камлюк. ум 8 мая 1910 г. От мужа. (к).
11. Антонина, Владимир, Стефанида Каранкевичи, дети Николая. (к).
12. Викентий, Сергей, Иван, Елена Каранкевичи, дети Матя. (к).
13. София Козлова, от роду 45 л. Память отчима Скуратовича. (к).
14. Здесь покоится жена священника Виктора Кохановича Любовь Кирилловна рожденная Смолич. род. 5 Июня 1856 г. Ум. 10 фев. 1886 г. Со святыми упокой Господи душу ей. Память мужа. (мэт. пом.).
15. На сем месте покоится девица Анастасия дочь Стефана Кульвановского. Ум. 12 мая 1872 г. Жила 13 лет. (к).
16. Надежда и Любовь дети Матфея Лихтаровича, ум. 27 июля 1899 г. (к).
17. Петра Лихтарович. Жил 67 лет. Ум. 1928 г. (к).
18. Дворанин Алексей Даниилов Люторович. Жил 73 г., умер 13 октября 1912 года. Памятьот детей. (к).
19. Иван Макейчик. Жил 37 л. Ум. 8 марта 1908 г. Память жены. (к).
20. Петр Иванович Михалевич. Жил 85 л. Ум. 25 июня 1920 г. Память сыновей. (к)
21. Юстина Михалевич, ум. 1873 г. 4 января. Память детей. (к).
22. Иван Иванович Обметка. ж. 55 л. ум. 1917 г. 2 сентября. (к).
23. Иустина Прокопова Обмётко. Ум. 13 октября 1917 г. На 58 году жизни. Память детей. (к).
24. Текля Обметка, ж. 90 л. .... . (к).
25. Феодор Яковлев Обмётка. Жил 50 л. Умер 6 февраля 1903 г. Память жены и детей. (к).

26. Лукаш Антонович Пекарский. г.р.1859 — д.с.1916. (к).
27. Надворный советник Исидор Андреевич Пинкевич, ум. 9 мая 1898 г. На 60 году жизни. (к).
28. Елена Семеновна Ракицкая. Жила 60 лет. Ум. 13 февр. 1908 г. (к).
29. Здесь покоится первый православный Настоятель Крестогорской церкви Протоиерей Кирилл Ильич Смолич. род. 9 Июня 1824 г. ум. 21 Февраля 1909 г. и жена его София Филимоновна. род. 4 августа 1824 г. ум. 20 января 1909 г. (мрамуровы помнік).
30. Здесь покоится Наполеон Феодоров Снитка. Ум. 16 Декабря 1878 г. Лет 77. (к).
31. Иван Иванович Собек. Род. 12 Июня 1841 г. Ум. 21 Июня 1898 г. (к).
32. Андрея Петровича Сороки. ж. 48 лет. Ум. 6 ноября 1896 г. Память детей. (к).
33. Мария Стасевичовна, скончалась 20 апреля 1868 года. Она примерно своею жизнью и всевозможными пособиями ..... . (к).
34. Здесь погребена дочь священника Николая Сушинского Евгения. Род. 1873 г. Марта. Ум. 1874 г. Сентября 27. (к).
35. Здесь покоится народный учитель Николай Феодорович Турчанович. Ум. 8 Апр. 1911 г. На 62 г. жизни. Память жены и детей. (к).
36. Николай Филипович. (к).
37. Игнатий Холево. Жил 70 лет. Умер 7 сентября 1897 г. Памят жены. (к).
38. Магдалина Фелициановна Холева. Ж. 60 лет. ум. 5 декабря 1900 г. Память дочери. (к).
39. Винцента Шевчик. ж. лет 67. ум. 11 сент. 1889 г. Память жены. (к).
40. Здесь покоится Анна Филимоновна Шенец, жила 85 лет, ум. 1го авг. 1894 г. (мэт. п.).
41. Здесь покоится прах Елисаветы Шиманской. Жила 62 г. Ум. 22 Апреля 1883 г. (к).
42. Здесь покоится прах Николая Феодоровича Ших-Шишковского. Жил 62 г. Ум. 23 августа 1884 г. С ним трое детей Иван, Михаил, Евстафий. (к).
43. Здесь покоится прах Константина Харланова Юдынца. Жил 42 г. Ум. 23 февраля 1878 г. Уроженец Могилев. Губ. (к).
44. Екатерина Янкевич. ж. 90 л. .... .
45. Мария и Иосиф Михайловы Заговалко. Жили 12 и 10 лет. (к).
46. Karolina de domo Rydziewska Bieweńska Mort: 20 Iun : 1877 Vixit an 80.
47. Grob Michała Biewieńskiego. Tytularnego Sowietnika Uz. Gubernej Mińskiej. Żył lat 100, umarł w r. 1855. M-ca Maja 15 d.— ..... (k).
48. Jan Bobrowski. Żył lat 63. Um. 6 Stycz. 1894 г. (k).
49. Maciej Bobrowski. Żył lat 74. Um. 8 List. 1891 г. (k).
50. Franciszek Antoneu Charewicz. Żył lat 72. Zm. 15 marca 1900г. (k).
51. Jakub Danowski. Żył lat 86. Um. 7 Marca 1896 г. (k).
52. Maryja Danowska. Żyła lat 73. Um. 19 Listop. 1895 г. (k).

53. Michalina D.....ska, żyła lat 65, zmarła 1 Maja 1898 r. Prosi o 3 zdrowa ś. Maryja. (k).
54. Franciskus Holocko, 80 annos natus obiit 24 Aprilis 1863 anno. Memento mori – Ave Maria. (k).
55. Karolina Hryniewiecka. Zmarła 8 Grudnia 1864 r. Żyła lat 64. (k).
56. DOM Dyonizego Bolesława Jańczewskiego, roku 1855, marca 9 dnia. (k).
57. Tu leża zwłoki Ś.P. Adolfa Jżzefowicza. Umarł 1857 roku Miesiąca Marca 30 dnia. Przechodniu Prosi o Wesleluwnu (?) do Boga. Stroskane Rodzice Ten Pomnik Postawili. (k).
58. Jan Kozielski. Umarł 1849 r., lutego 5 d. Mając wieku lat 80. Obok jego spoczywa trzech Wnukow Bohdan, Wiktor, Teofil Hryniewiecy. (k)
59. Piotr Kulwanowski. Żył lat 68. Um. 1898 r. (k).
60. Michał Malkiewicz. Żył lat 28. Um. 9 marca 1887 r. (k).
61. Tafilina Matusiewiczowi. Żyła lat 75. Umarła 1897 roku, miesiąca sierpnia 18 dnia. Pamięci Dzieciej. (k).
62. Maryja Skuratowiczowa. Żyła lat 37. Um. 8 pazd. 1871 r. (k).
63. DOM. Lucia Szymańska, żyła lat 25 ..... (k).
64. Anna de Raczkiewiczow Wołosiewiczowa mort Ann. 1873 Decembr 23 d. Vixit Annor 80. (k).
65. Felicyjan Zajęczkowski. Żył lat 21. Um. 7 marca 1901 r. (k).
66. Klotylda Zarowska. Żyła lat 50. Zm. 30 czerwca 1904 r. (k)

АКОЛІЦА

(каталіцкія могілкі)

1. Метто Каролина Игнатъевна, ум. 1906 г. (мэт. кр.).
2. Пшигоцкая Александра Михайловна. 1832 — 5.IV.1917 г.г. (мэт. кр.).
3. Рашкевич Антони Иосифович. 1869 — 1917 г.г. Память детей.
4. Tu spoczywa Franciszka z Iwanowskich Andruszkiewiczowa. Żyła lat 65. Um. 5 Wrzesnia 1916 r. (k).
5. Michalina Bobrowska. Ż. 40 lat. Um. 12 czer. 1914 r. Pamiątka syna. (k).
6. Franciszak Harbuz. Ż. 77 l. Um. 6 lut 1907 r. (k).
7. Kamilia Harbusowa. Ż. 58 l. Um. 21 Stycz. 1907 r. (k).
8. Kazimira Jaźwińska. Żyła lat 55. Um. 5 Grudnia 1900 r. Prosi o pozdrowienie Anielskie. Pamięć męża. (k).
9. Pawlina Jeraszewicz. Ż. 80 l. Um. 14 Grud. 1908 r. (k).
10. Elias Karpowicz. Żył lat 77. Zm. 14 Stycz. 1915 r. Pam. Od dzieci. (k).
11. Maryja Karpowicz. Żyła lat 27. Zm. 23 Maja 1912 r. Pamięć od męża. (k).
12. Ignacy Kleimowicz. Żył lat 55. Um. 1916 r. 1 listopada. (k).
13. Frańciszka Kulikowska. Żyła lat 76. Zmarła w 1905 roku 1-go Grudnia. Pamiątka po Matce od dzieci.. (k).
14. Jozef Kwiatkowski. Żył lat 46. Um. 5 listop. 1909 r. (k).
15. Adela Lutarewiczowa. Ż. 33 l. U. 1916 r. 8 marca. (k).

16. Stefan Minkiewicz. Żył lat 77. Um. 1 Listopada 1907 r. i żona jego Julia. Żyła lat 66. Um. 17 Pazdz. 1912 r. (k).
17. Anastazia Okołowicz, ur. z Drozdowskich. Żyła lat 25. Um. 20 Listopada 1909 r. Prosi o 3 zdrowa ś. Marya. (k).
18. Piotr Okulicz. Żył lat 75. Um. 20 Paździer. 1914 r. (k).
19. Józef Pastowicz. Żył lat 45. Um. 18 Stycznia 1907 r. (k).
20. Onufry Piatrowicz. Żył lat 85. Um. 21 Marca 1914 r. P. Żony i dzieci. (k).
21. Felicyan Pietrowicz. Żył lat 48. Um. 2 Września 1913 r. Prosi o Pozdrowienie Anielski. Pamięć brata. (k).
22. Aliezbeta Pietruliewicz. Żyła lat 58. Um. 31 Marca 1908 r. (k).
23. Józef Rackowski. Żył lat 80. Um. 1 lutego 1910 r. (k).
24. Jan Raczkowski. Żył lat 45. Um. 11 ..... 1907 r. P. Żony. (k).
25. Aleksander Skuratowicz. Żył lat 84. Um. 17 Kwietnia 1905 r. (k).
26. Franciszka i Aneta Skuratowicz. Żyła lat 70. Um. 1907 r. Żyła lat 46. Um. 26 sty. 1907. (k).
27. Tu spoczywa Ś.P. Józefata Skuratowicz. Żył lat 70. Um. 15 Maja 1906 r. Wieczny mu pokuj. Pamięć żony. (k).
28. Tu spoczywa Ś.P. Julija Skuratowiczowa. Żyła lat 67. Um. 15 Czerwca 1905 r. Pokuj jej duszy. Pamięć męża. (k).
29. Piotr Skuratowicz. Żył lat 64. Um. 8 Grudnia 1918 r. Pamiątka syna Jana. (k).
30. Stefanowicz Stanisław. Żył lat 19. Um. 15 Stycznia 1916 r. (k).
31. Katrzyna Stefanowicz. Żyła lat 38. Um. 27 Grudnia 1910 r. (k).
32. Justyna Stydel. Żyła lat 66. Um. 26 Kwietnia 1913 r. (k).
33. Adela Szablowska. Ż. 64 lat. Um. 13 Listop. 1914 r. (k).
34. Aleksander Szymański. Żył lat 67. Zmarł 2 Lipca 1912 r. Prosi o zdrowa ś. Maryja. Pamięć syna. (k).
35. Antoni Szymański. Żył lat 80. Zmarł 9 Stycznia 1918 r. Prosi o Zdrowa ś. Maryi. (k).
36. Hipolit Wołosiewicz. Przechodniu Czym ty jesteŃ ja byłem, Czym ja jestem ty będziesz, Pomysl trocha i idź z Bogiem. (k).
37. Leonard Zmaczyński. Żył lat 19. Um. 5 Grudnia 1918 r. (k).
38. Tonusz Żarnakiewicz. Ż. 50 l. Um. 3 Paz. 1909 r. (k).

ГУБІЧЫ

1. Феликс Корчик. Жил 88 лет. Ум. 28 Июля 1903 г. Память сына. (к).
2. Франтишка Корчикова. Жила 75 л. Ум. 25 Июня 1897 г. (к).

Глумачэньні скаротаў:

(к) — каменны помнік

(мэт. п.) — мэталёвы помнік

(м. кр.) — мэталёвы крыж

..... — нечытэльны тэкст

МАЛЫ ГЭРБАР

АБЛАМОВІЧЫ ГЭРБУ «АБДАНК»

СЯРГЕЙ РЫБЧОНАК

Першапачаткова жылі ў Лідзкім пав., Мікалай — уладальнік маэнт. Плёткі й Вызгаўшчына. З жонкаю Тэкляю з Калышкаў меў сына Ўладзіслава (*1667), які ў 1698 ўзяў шлюб з Ганнаю Бернатовіч.

Сын Ўладзіслава, Ян (*1706) набыў у 1738 у Тамаша Мадзалеўскага сядзібу ў Троках. Ён меў дзяцей Якуба, Караля, Дамініка й Разалю, за Антоніем Корсакам, якім маці Мар'янна (у другім шлюбе Мачыдлоўская), тэстамэнтам 1774, як і свайму сыну Тамашу Мачыдлоўскаму, пакінула маэнт. Ляўшаны (Троцкае ваяв.).

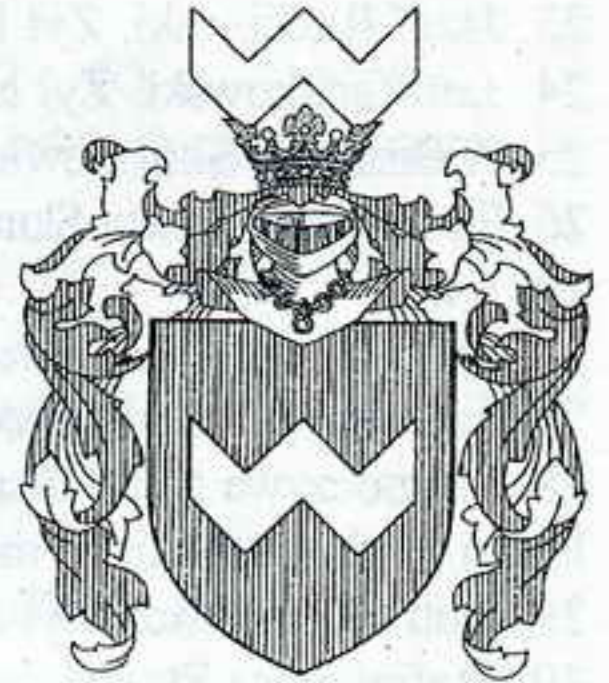
Яны прадалі маэнтак у 1775 Тадэвушу й Петранэлі з Сапоцькаў Данілевічам.

Караль, сын Яна, ротмістар Смаленскі (патэнт 1774 ад Юзафа Падбіпенты, падваяводы Троцкага), потым Троцкі (патэнт 1780 ад Андрэя Ляцкага, харужага). З жонкаю Ганнаю з Эйсмантаў меў сыноў Міхала (*1775), Ануфрыя (*1782), Вінцэнта, Ігнація (*1787), Пятра й Юзафа (*1803), якім тэстамэнтам 1807 завяшчаў сваю маёмасьць.

Дамінік, сын Яна, каморнік Троцкі (1771), уладальнік маэнт. Таўгіняны й Лазарышкі (Троцкае ваяв.), прадаў іх у 1786 Дамініку Александровічу, канюшаму Літоўскаму. Набыў у 1797 у графа Аляксандра Пацея маэнт. Вырвішкі (цяпер Польшча) і Прэлом зь в. Прэлом, Лукавіца, Загароднікі й Мельнікі (Горадзенскі пав.), пакінуў іх сынам Ігнацію (*1788), Пятру (*1790) й Адаму (*1800). Ягонья ўладаньні, асабліва фальв. Бярозаўцы (Наваградзкае ваяв.), былі разрабаваныя расейскімі войскамі падчас Паўстання 1794.

Міхал, сын Караля, адвакат (1802), потым межавы суддзя Наваградзкі, арандаваў у 1811 зямлю ў Дамініка Абламовіча ў в. Кукевічы, пазней уладальнік маэнт. Жухавічы (Наваградзкі пав.). З жонкаю Вікторыяй з Абламовічаў меў сыноў Юльяна (*1809), Ўладзіслава (*1812) й Дамініка (*1815).

Іншыя сыны Караля: Ануфры арандаваў у 1816 маэнт. Бердаўка (Наваградзкі пав.) у графа А. Пацея, пазьней павятовы дэпутат ад

дваранства; Вінцэнт, каморнік Наваградзкі (патэнт 1806 ад Стэфана Верашчакі, падкаморага), падпаручык в.пол. (з 1815 ў адстаўцы); Ігнаці, выкладчык фізікі ў Кіеўскай Акадэміі; Юзаф, доктар мэдыцыны (1833-65), арандатар маёнт. Мервічы (Слуцкі пав.)

Ігнаці, сын Дамініка, паручык в.пол. (з 1815 ў адстаўцы), пасьяля межавы суддзя Горадзенскі, прадаў Сільвястровічу маёнт. Прэлом, валодаў маёнт. Юстыянаў (Аўгустаўскі пав.).

Пётр, сын Дамініка, выхаванец Віленскага ўн-та, кандыдат філязофскіх навук (1807), земскі спраўнік Наваградзкі (1818), межавы суддзя (1815), а пасьяля старшыня таго-ж суду (1821), валодаў маёнт. Гарадзечна (Наваградзкі пав.).

Адам, сын Дамініка, межавы суддзя Наваградзкі, валодаў маёнт. Нясучы (Наваградзкі пав.)

Юльян, сын Міхала, выхаванец Віленскага ўн-та (1832), абіраўся дэпутатам ад дваранства (1834, 1843), лаўнік Наваградзкага пав. суда, калескі сакратар (1841).

Ўладзіслаў, сын Міхала, вучыўся ў Віленскім ун-це (1832), служыў у Канцылярыі Наваградзкага пав. маршалка (1835-42), губэранскі сакратар (1835). З жонкаю Ганнаю з Анцутаў меў сыноў Міхала-Зянона (*1845) й Яна-Баляслава (*1852). Міхал-Зянон — удзельнік Паўстаньня 1863, некаторы час жыў у Варшаве (1870), пазьней ганаровы міравы суддзя Наваградзкі (1899). Сыны Міхала валодалі спадчынымі маёнт. Жухавіца і Ёцеха (Наваградзкі пав.).

Дамінік, сын Міхала, студэнт Віленскай мэд.-хір. Акадэміі, магчыма, удзельнік Паўстаньня 1831, сыйшоў за мяжу ў 1833.

Прызнаны ў дваранстве Расейскай Імперыі вывадамі Літоўскага ДДС 31.12.1798 (1 частка РК) і Горадзенскага ДДС 08.11.1817 (6 частка РК), зацьверджаны ўказам Сэнату 14.04.1839 (6 частка РК).

НГА Беларусі. - Ф. 319, воп. 2, спр. 10; Ф. 242, воп. 2, спр. 15, акр. 30-31; Ф. 295, воп. 1, спр. 21834; Ф. 299, воп. 1, спр. 573, акр. 699 адв.; Ф. 295, воп. 1, спр. 6511, акр. 136 адв. - 137; спр. 391, акр. 43. Boniecki A. Herbarz Polski. W - wa, 1899. T. I. S. 17.

ЗАБРОДЗКІЯ ГЭРБУ «ПРУС II»

ЎЛАДЗІСЛАЎ ВЯРОЎКІН-ШЭЛЮТА

Станіслаў Забродзкі атрымаў 05.07.1588 прывілей Караля Жыгімонта IV, яму было дазволена права продажу фальв. Сьцеклін, які ляжаў ля в. Сурадава (Ліпеньская зямля?). Ён, будучы ротміст-

рам гусарскім, захоплены ў палон каля Мсьціслава, знаходзіўся ў маскоўскім палоне ў Смаленску, пра што было дадзена пасьведчаньне ў 1603.

Меў дзяцей Аляксандра й Яўхіма, ад якіх пайшлі дзьве лініі роду, прычым шмат з нашчадкаў Аляксандра ў к.18-сяр.19 стст. перасяліліся на Валынь.

У Аляксандра сын Раман, а ў Яўхіма зь першага шлюбу сыны Базыль, Ян і Мікалай, а з другога, зь Еваю Зубрыцкаю, Парфён і два сыны зь імем Ян.

У 1666 дзеці Яўхіма зь першага шлюбу і Раман уведзеныя ў валоданьне дзьвюма часткамі маёнт.Востраў (Менскае ваяв.). А ў 1669 Яўхім адказаў на карысьць сыноў з другога шлюбу маёнт. Мальчынічы (Ашмянскі пав.). Адзін зь Янаў у 1680 купіў у п.Кулакоўскага зямлю ў Слуцкім княстве.

Маёнт.Мальчынічы быў роўна падзелены між братамі на тры часткі. Парфён падзяліў маёнтак у 1718 між сынамі Мікалаем і Стэфанам. Мікалай сваю частку прадаў у 1754 брату за 9 500 зл. А Стэфан усю маёмасьць па бацьку, з 8 хатамі падданных, прадаў у 1791 Міхалу Вазынскаму, скарбніку Ашмянскаму, за 28 500 зл.

Сыны Яна, Юзаф і Касьпер, прадалі сваю частку Мальчынічаў у 1764 п.Пятрашку.

Лукаш-Мікалай, Ян і Казімер, дзеці Рамана, прадалі ў 1739 свае часткі маёнт.Востраў Гэраніму, сыну Базыля, і Аляксандру, сыну Яна, Забродзкім. Лукаш-Мікалай купіў маёнт.Кошчы (Ашмянскі пав.), які тэстамэнтам 1745 пакінуў сынам Марціну, Дымітру, Самуэлю і Якубу. Іх дзеці прадалі ў 1779 гэты маёнтак п.Лянкоўскаму.

А Стэфан і Габрыэль, сыны Гэраніма, ды Грыгор, сын Аляксандра, прадалі ў 1762 маёнт.Востраў Яну Казлоўскаму за 13 000 зл. Грыгор, па бацьку, валодаў таксама часткаю маёнт.Дудкі (Менскае ваяв.), які ў 1775 адказаў сыну Якубу. Апошні разам з жонкаю Катарынаю прадаў яго ў 1787 Вінцэнту Жуку.

Гэткім чынам, на працягу 18 ст. Забродзкія распрадалі ўсе свае маёнткі і ў далейшым займаліся арандатарствам ці валодалі невялікімі зямельнымі надзеламі, пераважна на Случчыне.

Прызнаныя ў дваранстве Расейскай Імпэрыі вывадам Менскага ДДС 23.11.1802, зацьверджаныя ўказам Сэнату ад 26.03.1859 за № 3 090.

НГА Беларусі. Ф. 319, воп. 2, спр. 1174.

ЗАНКЕВІЧЫ ГЭРБУ «СЕКЕР»

РЫГОР ЖАЎНЯРКЕВІЧ

Матэвуш З. меў трох сыноў — Бэнедыкта, Юзафа і Казімера, якія жылі на застаўной зямлі ад Мікалая Галінскага, войскага Аршанскага, недалёка ад в.Руды (Менскае ваяв.). Былі вельмі неспакойнымі людзьмі, пра што сьведчыць пратэстацыя 15.08.1701 ад Ўладзіслава Галаўні, скарбніка Старадубскага, і ягонай жонкі на Матэвуша З. і трох яго сыноў з нагоды бойкі, што адбылася падчас фэсту на сьвята Ўшэсьця Панны Марыі каля касьцёлу ў Красным Сяле. Апрача

вышэй згаданых у бойку былі ўцягнутыя панцырныя баяры браты Сымон і Ілья Паўлоўскія, а таксама іх маці Дарота Сурывавічоўна Станіславава Паўлоўская.

У 1719 у Галоўным Трыбунале ВКЛ адбываўся працэс паміж Юзафам З. і Антоніем Касьцялецкім-Пацынам, скарбнікам Гастынскім, па маёмасных пытаннях.

Юзаф з Разальяй з Выроцкіх меў сына Андрэя (*1712.04.09), які быў ахрышчаны ў Сыманавіцкай царкве. Ён валодаў маёнт.Рэцкаўшчына з 4 дымамі сялянаў. З жонкаю Катарынаю з Брылеўскіх пакінуў сына Тэадора (*1739.01.02), які ў 1758 уступіў у валоданьне памянёным маёнткам. Маючы вялікую патрэбу ў грошах, пазычыў у Сымона Валянскага 2 тыс. талераў, а потым, каб разьлічыцца прадаў у 1782 яму маёнт.Рэцкаўшчыну.

Тэадор з Мар'янаю з Чуеўскіх меў сына Мацея (*1762.06.05), у якога з Юстынаю зь Івашкевічаў сын Міхал (*1790.09.26), які быў ахрышчаны ў Вузьдзенскім касьцёле. Міхал у шлюбе з Мар'янаю са Станкевічаў меў сыноў Тадэвуша (*1816.10.29) і Яна-Андрэя (*1819.12.01), якія былі ахрышчаны ў Менскім катэдральным касьцёле. Абодва ў далейшым жылі ў Менску.

Прызнанья ў дваранстве Расейскай Імпэрыі вывадам Менскага ДДС 20.07.1817 і 1832.11.14, указам Сэнату 10.05.1841 не зацьверджаны.

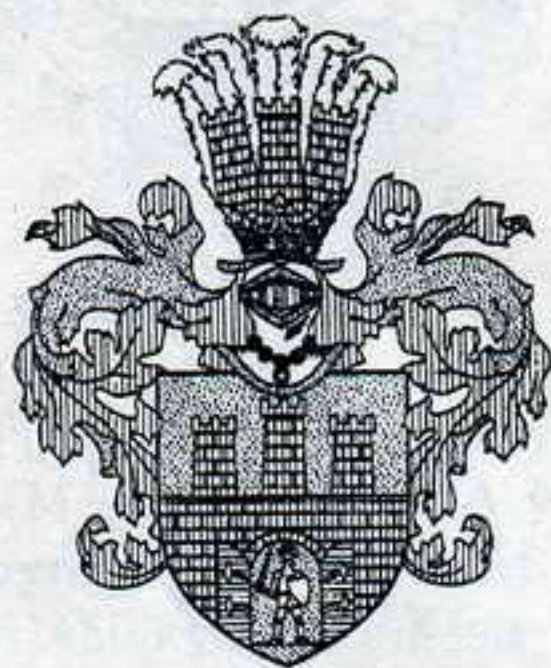
НГА Беларусі. Ф. 319, воп. 1, спр. 1166, арк. 43-44; воп. 2, спр. 1151.

КАЗАНОВІЧЫ ГЭРБУ «ГЖЫМАЛА»

ЗЬМІЦЕР ЯЦКЕВІЧ

Магілёўскі род мяшчанскага паходжаньня¹. Казановічы, Казаны і Кажаневічы сустракаюцца ў актавых кнігах магілёўскага магістрату з 16 па 18 стст. У 1577 Піліп Нікіпаравіч ды Нікіпар зафіксаваныя як шкоўскія мяшчане, але ў наступным годзе ўжо праходзяць як магілёўцы. Яны валодалі зямельнымі пляцамі на вул. Каськоўскай у Дубровенскім прадмесьці, якія Піліп Казановіч прадаў у 1577 Акулу Пігару. У 16 ст. Казановічы займаюцца пераважна гандлем. Па актавых і рахункавых кнігах Магілёўскага магістрату іх радавод можна прасачыць зь першай паловы 17 ст.

Мялецій — магілёўскі радца (1641, 1644). Ягоны сын Пётар — бурмістар (1647), лаўнік (1653), урэшце войт (1661, 1667) і сакратар ЯКМ (1661-7), стараста Магілёўскай Мікалаеўскай царквы. Менавіта пры яго бытнасьці войтам магілёўцы паднялі паўстаньне супроць маскоўскіх акупантаў і зьнішчылі іхны гарнізон. У першым шлюбе зь Еўдакіяю Вавілаўнаю меў дачку. З тэстамэнту 1653 Еўдакіі бачна, што яна зьяўлялася фундатаркаю Магілёўскага Богаяўленскага брацкага ды Баркалабаўскага манастыроў. Другім разам быў у шлюбе з Марцыянаю Лапіцкаю. Пётар склаў тэстамэнт у 1683, у ім згадваецца, што ён меў ва ўладаньні каля 100 кніг.

Сыны Пятра Ян і Тодар у 1693 прадалі сад па вул. Ветранай магілёўскаму бурмістру Малахію Гутаравічу Казкевічу за 1 300 зл. У 1694 разам з братам Раманам пакінулі яму-ж сваю камяніцу за 3 300 зл. Ян і Тодар акрамя згаданай, валодалі яшчэ адною камяніцаю на цэнтральнай вуліцы — Вялікай Шклоўскай.

Ян быў райцам (1699), потым бурмістрам (1709). Тодар, пэўна, самы знакаміты прадстаўнік свайго роду, быў багатым купцом. У 1704 ён райца магістрату, а з 1706 на працягу больш 20 гадоў абіраўся магілёўскім войтам, меў урад сакратара ЯКМ, быў неаднаразовым дэпутатам да Караля, а таксама на соймкі Аршанскага павету, быў старастам Магілёўскай Богаяўленскай царквы.

Сын Тодара Габрыэль таксама служыў у магістраце: лаўнік (1769), войт (1772-3), пакінуў сына Базыля. Апошні меў чын маёра ў ра-

¹ Атрымалі шляхецтва гэтак-жа, як Пара-Левановічы (гл. «Годнасьць». № 1 (2). 1994) і Бурачкі (гл. «Годнасьць». № 1 (3). 1997).

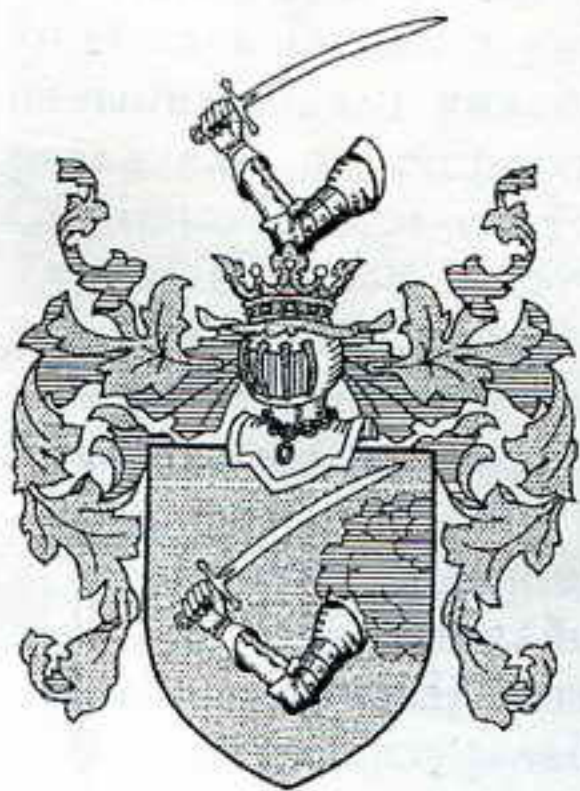
сейскім войску, у шлюбе з Тарэзаю Аляксандраўнаю меў дзяцей Аляксандра, Васіля, Арсеня й Ілью.

Арсень, капітан, пакінуў сына Аляксея, які ў 1866 набыў маёнт. Людвікава (Магілёўскі пав.). Ілья даслужыўся да чына штабс-ротмістра, быў жанаты з Цыцыльяю Густаваўнаю, яны разам набылі маёнт. Чамернае (Магілёўскі пав.) са смаленым заводам, мелі сына Сяргея.

Прызнаныя ў дваранстве Расейскай Імпэрыі вывадам Магілёўскага ДДС 01.09.1805, таксама Смаленскага, зацьверджаныя Сэнатам (6 частка РК).

ПАКЛОНСКІЯ ГЭРБУ «ПАГОНЯ» ЗЬМЕНЕНАЯ

РЫГОР ЖАЎНЯРКЕВІЧ

Пётар Водзгір-Паклонскі, пісар гродзкі Пінскі (1648), валодаў маёнткамі Паклоны (Росенская параф., Жмудзкае кн.) і Смаляры (Наваградзкае ваяв.). Ягоны сын Людвік, ротмістар Наваградзкі, дароўным запісам 1705 перадаў абодва маёнткі сыну Сымону-Пятру, а ўнуку Андрэю адклаў на адукацыю 250 зл. (Па іншых звестках, Сымон-Пётар і Людвік паказаныя роднымі братамі).

Сымон-Пётар з жонкаю Даротаю меў яшчэ дачок Ганну і Катарыну. З 1713 па 1715 ён арандаваў маёнт. Карлоўшчына (Гальшанская параф., Ашмянскі пав.) у Юзафа Камінскага, пры гэтым Паклоны знаходзіліся спачатку ў застаўной пасэсіі, а потым у арэндзе ў Пятра Нечукаловіча. Сымон-Пётар тэстаментам 1716 пакінуў гэты маёнтак жонцы, а па яе сьмерці ён пераходзіў да сына Андрэя, дочкам з маёнтка даставалася па 1 200 зл. на пасаг.

Андрэй, харужы ў палку стражы войскаў ВКЛ, атрымаў годнасьць паручыка (патэнт 1751.01.18 Караля Аўгуста III), пасья — возны Наваградзкі (прывілеі 1753.03.19 і 1760.02.25 Караля Аўгуста III). Ён прадаў у 1761 маёнткі Смаляры з пяцьцю дварамі (Менскае ваяв.) і Смаляры з 6 баярамі (Наваградзкае ваяв.) Францішку Крушэўскаму. У 1762 прадаў Паклоны з 4 хатамі Даніэлю Кунцэвічу за 6 000 зл. Андрэй пакінуў сына Даніэля.

Аляксандар-Казімер граф Завіша, шамбэлян Яго Каралеўскай Міласьці, аддзячвае ў 1789 за аказаныя паслугі Даніэля й яго жонку

Францішку зямлёю пры в.Харомцы ў Сьвітайлаўскім фальварку ва ўрочышчах Смаленцава Поле і Жэрмяны, у колькасьці 10 маргоў, у пажыцьцёвае ўладаньне.

Даніэль меў сыноў Каэтана-Лаўрэнція і двух Юзафаў, у XIX ст. яны набылі зямлю ў засьц.Гута (Ігуменскі пав.). Жылі таксама ў некалькіх засьценках і вёсках на Вузьдзеншчыне.

Прызнанья ў дваранстве Расейскай Імпэрыі вывадам Менскага ДДС 26.02.1808, указам Сэнату 05.07.1841 не зацьверджаныя.

НГА Беларусі. Ф. 319, воп. 2, спр. 2609.

СЬПІС УМОЎНЫХ ЗНАКАЎ:

- * — нараджэньне
  - */1830 — перад 1830
  - *1830/ — пасля 1830
  - *1830/40 — паміж 1830 і 1840
- ~ — хрост
- x — шлюб
-) (— скасаваньне шлюбу
- † — сьмерць
- » (пасля імя) — не пакінуў нашчадкаў

СЬПІС СКАРОТАЎ:

- АДМПБИ — Акты, документы и материалы для политической и бытовой истории 1812 года.
- БЭФ — Белоруссия в эпоху феодализма.
- ГАПО — Государственный архив Псковской области.
- ДГА Літвы — ДЗяржаўны Гістарычны архіў Літвы (Вільня).
- ДМГБ — Дакументы і матэрыялы па гісторыі Беларусі.
- ЖМНП — Журнал Министерства народного просвещения.
- НГА Беларусі — Нацыянальны Гістарычны архіў Беларусі (Менск).
- НГА Беларусі ў Горадні — Нацыянальны Гістарычны архіў Беларусі ў Горадні.
- ПСЗ — Полное собрание законов Российской Империи.
- ПСРА — Полное собрание русских летописей.
- РГАДА — Российский государственный архив древних актов (Москва).
- РГИА — Российский государственный исторический архив (Санкт-Петербург).
- СИМ АСК — Сборник исторических материалов, извлечённых из Архива Собственной Е.И.В. Канцелярии.
- СИРИО — Сборник Императорского Русского исторического общества.
- ЦГИА Республики Башкортастан — Центральный государственный исторический архив Республики Башкортастан (Уфа).
- ЧИОИДР — Чтения в Императорском Обществе истории и древностей российских.

КНІЖНЫ АГЛЯД

Дворянские роды Российской Империи. Т.1: Князья [Рюриковичи]. Авторы-составители: Пётр Гребельский, Станислав Думин, Александр Мирвис, Андрей Шумков, Михаил Катин-Ярцев. СПб., 1993. 344 с. Тир. 25 260 экз.

Гэтая кніга зьяўляецца першаю з шматтамавай сэрыі, у якую ўвойдуць тамы па князёх Гедымінавічах, князёх татарскага, грузінскага й інш. паходжаньня, графах, баронах, а таксама й па шляхецкіх родах Расейскай Імпэрыі. Першы том дае анатацыю да ўсёй сэрыі, утрымлівае невялікія аглядныя артыкулы па гісторыі шляхецтва й тытулаў, гэральдыцы й гэрбах у Расеі. Утрымлівае звесткі пра рангі, званьні й годнасьці ў Маскоўскае дзяржаве й Расейскай Імпэрыі.

Асноўную часьціну тому займаюць самі радаводы. Гэтая частка кнігі пачынаецца з кароткіх біяграфіяў князёў, нашчадкі якіх сталі пачынальнікамі княскіх родаў. Кніга ў далейшым падзяляецца на разьдзелы па старажытнарускіх княствах: Чарнігаўскае, Галіцкае, Смаленскае, Яраслаўскае, Растоўскае, Белазерскае, Старадубскае й Турава-Пінскае. У гэтых разьдзелах даецца невялікі нарыс гісторыі княства, а потым зьмяшчаюцца гэнеалёгіі княскіх родаў: з часу утварэньня ўдзелаў і, па магчымасьці, да нашага часу. Усяго зьмешчаны 51 радавод, выбар родаў адбываўся на падставе існаваньня іх яшчэ ў XIX ст., праўда, гэты прынцып не заўсёды вытрыманы.

Асноўнымі крыніцамі для аўтараў былі працы дарэвалюцыйных дасьледчыкаў, і гэта ня дзіўна, бо ў СССР гэнеалёгія практычна не разьвівалася. Аднак звесткі, падаваныя папярэднімі аўтарамі, звычайна скончваюцца на сяр. XIX ст. Часткова яны дапаўняюцца матар'яламі замежных гісторыкаў, гэта ў першую чаргу датычыцца XX ст. Удакладніць іх і глыбей распрацаваць радаводы можна з дапамогаю архіўных звестак, найперш з матар'ялаў Дваранскіх Дэпутацкіх Сходаў і рукапісных фондаў дарэвалюцыйных гэнеалёгаў. Гэта зроблена толькі фрагментарна. У новай рэдакцыі даецца толькі радавод кн.Крапоткіных (Смаленскае княства), заснаваны на архіўных звестках, аўтар яго — А.А.Шумкоў. Новыя звесткі ўтрымлівае артыкул пра кн.Дулавых (Яраслаўскае княства).

Даволі шмат родаў, агляджаных у кнізе, маюць дачыненне да Беларусі — гэта кн.Масальскія, кн.Агінскія, кн.Пузыны, кн.Друцкія-Любецкія, кн.Сьвятаполк-Чацьвярцінскія, а таксама некалькі родаў паходжаньнем зь Беларусі, якія патрапілі ў Расейскую дзяржаву ў розны час.

Прынцыпова новага нічога гэтыя артыкулы ня ўтрымліваюць, толькі радавод кн.Чацьвярцінскіх даведзены да нашага часу. Радавод кн.Пузынаў, як і 100 гадоў раней, патрабуе сур'ёзнай дапрацоўкі, яшчэ ў

большай меры гэта датычыцца кн. Масальскіх. Паходжаньне кн. Друцкіх пададзена аж у трох рэдакцыях на розных старонках тому — і ад Галіцкіх князёў, і ад Валынскіх, і ад Полацкіх.

Увогуле ў кнізе не згаданыя беларуская галіна кн. Баратынскіх (у Расеі кн. Баряцінскія). Калі паходжаньне Баратынскіх гэрбу «Корчак», якія называлі сябе князямі, недастаткова высьветлена, дык радавод кн. Баратынскіх да XVI ст. прадстаўлены ў манаграфіі Ю. Вольфа «Князіowie litewsko-ruscy ...». Зь яе-ж можна даведацца й пра радавод кн. Шуйскіх, беларускай галіны роду, якія ў Расеі згаслі. Са Смаленскага княства паходзяць кн. Жыжэмскія, даволі поўны іх пакаленны росьпіс склаў у пачатку стагоддзя С. Любімаў. Усе гэтыя друкаваныя матар'ялы не былі скарыстаныя. Тлумачэньнем, праўда, можа быць тое, што згаданыя роды не былі зацьверджаны ў княскай годнасьці ў Расейскай Імпэрыі.

Увогуле, першы том ня надта ўдалы, але ў ім утрымліваецца шмат звестак, сабраць якія непрафэсіяналу цяжка. У навукова-папулярным пляне кніга добра выканае ролю папулярызацыі гэнеалёгіі й гісторыі шляхецтва.

Ў. Вяроўкін-Шэлюта

Дворянские роды Российской Империи. Т.2: Князья [роды, родственные Дому Романовых; роды Великого княжества Литовского; роды, возведенные в княжеское достоинство Российским Императором; роды, возведенные в княжеское достоинство иностранными государями и признанные в этом достоинстве в Российской Империи]. Авторы-составители: Пётр Гребельский, Станислав Думин, [Б.Н. Морозов], Андрей Шумков, Михаил Катин-Ярцев, Томаш Ленчевский. СПб., 1995. 264 с. Тир. 10 000 экз.

Другі том выданьня працягвае разгляд княскіх родаў Расейскай Імпэрыі. У параўнаньні з праспэктам выданьня, зьмешчаным у I томе, у кнізе адбыліся зьмены. Гэтак, у ёй адсутнічаюць Багратыды й іншыя грузінскія, татарскія і горскія роды. Зь меркаваных 180 родаў у 2-і том трапілі толькі 46. Відавочна, памеры выданьня зь цягам часу будуць расьці надалей.

Для беларускага чытача 2-і том цікавы разглядам розных галінаў Гедымінавічаў (Курцэвічаў, Галіцыных, Куракіных, Хаванскіх, Трубяцкіх, Чартарыскіх, Сангушкаў, Вішнявецкіх, Варанецкіх), а таксама іншых родаў, якія паходзяць зь Беларусі (Гедройцы, Мірскія). Асабліваю цікаўнасьць выклікаюць наймагутнейшыя роды Радзівілаў і Сапегі. Аўтары нарысаў імкнуліся прасачыць усе радаводы да сёньняшняга дня, зразумела, гэта ўдалося ня ў кожным выпадку. Што датычыць Радзівілаў, то на Беларусі шырока вядомая радаводная схэма, прыкладзеная да кнігі С. Мацкевіча «Dom Radziwiłłów». Табліца, зьмешчаная ў агляданай працы, у некаторых дэталях разыходзіцца з папя-

рэдняю, трэба думаць, у лепшы бок. Каштоўна, што яна зьмяшчае асобаў, якія нарадзіліся ў 1990-я гады.

Як і ў папярэднім томе, у кнізе шмат недакладнасьцяў у напісаньні гістарычных тэрмінаў і назваў, што маюць дачыненне да Беларусі. Аўтары артыкулаў улічвалі ў радаводах прадстаўнікоў родаў па мячы, пры гэтым незразумела, чаму у некаторых месцах сустракаюцца жанчыны.

Выклікаюць цікаўнасьць звесткі пра паходжаньне вядомага расейскага дзяржаўнага дзеяча А.Д.Меншыкава, прыведзеныя знаўцам Смаленскай зямлі С.Думіным. У 1654 г. сярод абаронцаў Смаленска ад маскоўскіх войскаў быў шляхціч-каталік Станіслаў Менжык. Пасьля захопу гораду ён трапіў у палон і зазначаны сярод тых, хто прысягнуў Цару. У больш позьнім сьпісе дакумэнта каля яго прозьвішча маецца прыпіска: “узяты ў Маскву”. Як вядома, А.Д.Меншыкаў намагаўся вывесці сябе з роду Менжыкаў, але ня меў ніякіх доказаў свайго шляхецкага паходжаньня.

Агляданы том адметны вялікаю колькасьцю партрэтаў, у т.л. каляровых. Важным зьяўляецца зьмяшчэньне каляровых выяваў гэрбаў, ўзятых з архіўных крыніцаў. Засмучае падмена княскага гэрбу Радзівілаў шляхецкім гэрбам «Трубы». Сярод іншых прыкрых хібаў — зьмешчаная два разы на адной старонцы грамата пра пажалаваньне А.В.Сувораву чыну паручыка (адзін раз замест граматы пра пажалаваньне чыну палкоўніка).

В.Пазднякоў

Насевіч В.А. Генеалагічныя табліцы старадаўніх княжацкіх і магнацкіх беларускіх родаў 12-18 стагоддзяў. Мн., 1993. 49 с., 5 арк. табл. Тыр. 700 экз.

Брашура ўтрымлівае радаводы Полацкіх, Турава-Пінскіх і Горадзенскіх князёў у XII-XIII ст., дынастыі Князёў Літоўскіх у XIII-XIV ст., Гедымінавічаў у XV-XVI ст. (у тым ліку Ягайлавічаў). Прадстаўленыя радаводы некалькіх магнацкіх родаў XV — перш.пал. XVI ст., а таксама Радзівілаў, Хадкевічаў, Глябовічаў, Кішкаў, Сапегаў, кн.Агінскіх і Пацаў. Табліцы прадстаўляюць час найбольшага росквіту гэтых родаў. Да іх дадаюцца тлумачальныя тэксты, якія сьцісла апісваюць дзеі роду, указваюць гэрб, расказваюць пра некаторых асобаў, зьмешчаных на табліцах. Звесткі ляканічныя й вывераныя, аднак у дачыненні да табл. 2 і 4 могуць быць дыскутаваныя.

У дадатку зьмешчаны пералік уладароў Літвы, Вялікіх князёў Літоўскіх, Каралёў Рэчы Паспалітай, біскупаў Віленскіх, ваяводаў і кашталянаў Віленскіх і Троцкіх, канцлераў і гэтманаў найвышэйшых.

Брашура наўрад ці можа быць скарыстаная ў навуковых мэтах, з-за сваёй ляканічнасьці. Але яна выдатна падыходзіць як дапаможнік і даведнік студэнтам гістарычных факультэтаў. Адзіны яе сур’ёзны недахоп — гэта адсутнасьць у паказаных асобаў імёнаў жонак і не

змяшчэнне на табліцах жанчын — прадстаўніцаў роду, з імёнамі іх мужоў. Шлюбныя сувязі — гэта надзвычай важны момант, які можа даць адказ на пытаньне ці падзею, якое з першага погляду, здаецца абсалютова незразумелым.

Ў.Вяроўкін-Шэлюта

Нарбут А.Н. Генеалогія Беларусіі. Вып. 1 (до 16 века). М., 1995. 168 с. Тир. 300 экз.

Нарбут А.Н. Генеалогія Беларусіі. Вып. 2 (XVI-XVII вв.). М., 1994. 168 с. Тир. 300 экз.

Першае, што прыходзіць на думку пасля прачытаньня кнігаў, як аўтар не пабаяўся ўзяцца за гэтую праблему? Адказ, відавочна, у тым, што аўтар не гісторык. Гэта бачна па ўсім, асабліва ўражваюць звесткі з гісторыі Беларусі, якія ўяўляюць сабою сумесь досьведаў расейскіх дарэвалюцыйных гісторыкаў з поглядамі Тэадора Нарбута. Да кніг апошняга нават у 19 ст. ставіліся вельмі прахалодна, з-за вялікай колькасці гістарычных фактаў, прыдуманых самім аўтарам. Увогуле, усімі гістарычнымі звесткамі, прыведзенымі ў «Генеалогіі Беларусіі» нельга карыстацца. У лепшым выпадку, гэта кампіляцыя з твораў Ў.Сямковіча й Ю.Вольфа. Тым, хто ведае польскую мову, раім звярнуцца да першакрыніцаў.

Пэўную цікавасьць у кнізе могуць выклікаць падразьдзелы “Проблемы создания Белорусской генеалогии” і “О методике составления родословных”. У першым аўтар выказвае свой погляд на праблему, трэба адзначыць дастаткова рацыянальны, а другі дае пералік літаратуры, якая можа спатрэбіцца пры бібліятэчных пошуках.

Аўтарскаю работаю зьяўляецца досьлед гэнеалёгіі Скарынаў, як роду вядомага першадрукара, гэтак і іншых Скарынаў. Аўтару вядомыя 5 родаў з гэтым прозьвішчам. Гэты гэнеалёгічны разьдзел у кнізе адзіны, які можна лічыць арыгінальным.

У пляне гістарычнага матар’ялу да 2-га выпуску можна аднесці ўсё, што сказана пра першы. Акрамя таго, прыводзяцца звесткі пра шляхецкія ўрады, запазычаныя з кнігі І.Порай-Кошыца, якія ня маюць ніякай вартасці, бо назвы ўрадаў перароблены на расейскі капыл і ніколі ў гэткім выглядзе не йснавалі. Напрыклад, што пад словамі “уголовный или государственный прокурор” хаваецца інстыгатар, можа здагадацца толькі дасьведчаны гісторык, ды й тое поўнай упэўненасьці ў тоеснасьці няма. Кніга перанасычаная гэткімі-ж звесткамі.

У 2-ім выпуску зьмешчаныя гэнеалёгіі княскіх родаў і некалькіх магнацкіх. Большасьць звестак паходзіць з кнігі Ю.Вольфа пра князёў. Гэнеалёгія некаторых княскіх родаў дапоўненыя па «Гоцкаму альманаху» канца 30-х гадоў.

Ў.Вяроўкін-Шэлюта

Законодательство Российской Империи о дворянстве и современное российское дворянство. Материалы к Первому научному семинару [Санкт-Петербургского Дворянского Собраниа]. СПб., 1996. 44 с. Тираж не указан.

История российских дворянских организаций и учреждений, их сегодняшнее состояние и перспективы развития. Материалы к Второму научному семинару [Санкт-Петербургского Дворянского Собраниа]. СПб., 1996. 80 с. Тираж не указан.

Проблемы признания и утверждения в правах российского дворянства, высших сословий народов Российской Империи и иностранных дворян. Материалы к Третьему научному семинару [Санкт-Петербургского Дворянского Собраниа]. 5–6 апреля 1997. СПб., 1997. 48 с. Тир. 200 экз.

Прычыны, па якіх Санкт-Пецярбургскі Дваранскі Сход пачаў склікаць навуковыя сэмiнары па праблемах шляхецтва, князь А.П.Гагарын вызначыў гэтак: “Паспрабаваць устанавіць з дапамогаю спецыялістаў і зацікаўленых асобаў ісьцінныя правілы і звычаі старых, г. з. сапраўдных Дваранскіх Сходаў .., а таксама высвятліць дзеля сябе заканадаўчую і прававую аснову іх дзейнасьці й імкнуцца зрабіць гэтак, каб, узяўшы імя, мы ўзялі-б і іх правілы”.

Гэткі ўтылітарны падыход да праблемы юрыдычнага становішча шляхецтва – а гэта галоўная тэма Санкт-пецярбургскіх сэмiнараў – зразумела, хутка перастаў задавальняць іх удзельнікаў, і тыя закралі шмат іншых аспектаў тэмы “шляхецтва, дзяржава і грамадства”. У некаторых паведамленьнях праблема набыла нават філязофскае гучаньне. Сьцьвярджаецца (А.В.Ільін, А.М.Карамышаў), што “права на паходжаньне, у тым ліку і на дваранскае, адносіцца да натуральных, прыродных правоў чалавека”. Тут відавочнае разыходжаньне зь вядомаю амэрыканскаю Дэкларацыяй.

Расейская шляхта шукае шляхі сваёй новай легітымiзацыі, бяеручы за прыклад казакаў, якія ў нечым аднавілі свой станавы статус. Пачынае весьціся Новая радаводная кніга. Ствараецца кампутарная сыстэма «Руская гэнеалёгія».

Мяркуючы па праграмах сэмiнараў, некаторыя выступы непасрэдна закраналі праблемы беларускай шляхты (С.Думін), аднак яны не надрукаваныя ў агляданых зборніках. Пэўныя адносіны да шляхты ВКЛ маюць некалькі артыкулаў. У прыватнасьці — І.І.Крывашэі “Далучэньне польскай шляхты да расейскага дваранства ў канцы XVIII — у першай палове XIX ст. на прыкладзе Ёманскага павата Кіеўскай губэрні”, на жаль, праблема тут вельмі спрошчаная. У паведамленьні А.А.Шумкова “Роды, якім было афіцыйна адмоўлена ў прызнаньні княскай годнасьці” складзены гэтакі сьпіс з аўтарскімі заўвагамі. Артыкул А.М.Карамышава “Пра набыцьцё аднадворцамі спадчыннай дваранскай годнасьці Расейскай Імперыі” мае багатыя спасылкі на заканадаўчыя акты.

Увогуле матар’ялы зборнікаў, апэлюючы да юрыдычных актаў, утрымліваюць цікавыя звесткі для беларускіх гісторыкаў.

В.Пазднякоў

ПРА АЎТАРАЎ

Ўладзіслаў Вяроўкін-Шэлюта – Суддзя Выводны ЗБШ. Саіскальнік у асьпірантуры Беларускага ДЗяржаўнага Ўнівэрсытэта.

Рыгор Жаўняркевіч – саіскальнік у асьпірантуры Беларускага ДЗяржаўнага Ўнівэрсытэта, галоўны архівіст Нацыянальнага Гістарычнага архіву Беларусі.

Валянціна Ў. Латышава – кандыдат гістарычных навук, старэйшы навуковы супрацоўнік Цэнтральнага ДЗяржаўнага гістарычнага архіву Рэспублікі Башкортастан.

Андрэй А. Міхайлаў – кандыдат гістарычных навук, асістэнт Катэдры Айчыннай гісторыі Пскоўскага Пэдагагічнага Інстытута.

Валерый Пазднякоў – кандыдат гістарычных навук, навуковы рэдактар Рэдакцыі гісторыі Беларусі выдавецтва «Беларуская Энцыклапэдыя».

Яўген Ў. Пчалю – кандыдат гістарычных навук, асістэнт Катэдры дапаможных гістарычных дысцыплінаў Расейскага ДЗяржаўнага Гуманітарнага Ўнівэрсытэта.

Сяргей Рыбчонак – галоўны архівіст Нацыянальнага Гістарычнага архіву Беларусі.

Ўладзімер Сосна – кандыдат гістарычных навук, дацэнт Катэдры гісторыі Беларусі старажытнага часу і сярэднявечча Беларускага ДЗяржаўнага Ўнівэрсытэта.

Андрэй А. Шумкоў – Гэнеалёг Санкт-Пецярбурскага Шляхецкага Сходу, адказны рэдактар «Дворянского календаря: Справочной родословной книги российского дворянства». Гэнеральны дырэктар і галоўны рэдактар выдавецтва «ВИРД».

Віталь Ханецкі – Старшыня Рэвізійнай камісіі Згуртаваньня Беларускай Шляхты.

Людміла Хмяльніцкая – старэйшы навуковы супрацоўнік Віцебскага абласнога краязнаўчага музея. Галоўны рэдактар гістарычнага навукова-папулярнага часопіса «Віцебскі сшытак».

Зьміцер Яцкевіч – вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага Гістарычнага архіву Беларусі.

Hodnaść (The Dignity):

Publication of the Association of the Belarusian Nobility

Scientific magazine devoted to genealogy, heraldry
and history of the Belarusian Nobility.

SUMMARY

The state

- E.V.Pchelov.* The ancient Polacak and Dukes of Polacak according to written sources. 3
The information about the Duchy of Polacak and ruling dukes in 9th - early 11th centuries from ancient Russian and Scandinavian sources is examined. (In Russian).

History of Nobility

- Ū.Sosna.* Confiscation of Nobility manors in late 18th - early 19th century. 10
The stages of confiscation are defined: refusal to swear allegiance to the Russian Empire in 1772; the insurrection in 1794; participation in the war in 1812 on the French side; the insurrection in 1830-1831. The governmental activity aimed at buying up the private property and expansion of state manors is examined. (In Belarusian).

Research on separate regions

- V.V.Latypova.* Smaliensk and Polacak Nobility in the history of Ufa and Orenburg regions. 17
The fate of the Nobility from Smaliensk and Polacak provinces taken prisoners and gone over to the Russian service during the war between Russia and Polish-Lithuanian Commonwealth in 1654-1667. (In Russian).

- A.A.Mikhailov, A.A.Shumkov.* Belarusian-Lithuanian and Polish Nobility in the family register of the Pskov government of the Russian Empire. 24
Includes information about the families which resided in the Pskov government and got (or tried to get) the confirmation of their noble status in the Russian Empire. (In Russian).

Families' history

- L.Chmialnickaja*. The Adlianicki-Pačobuts, arms «Zdarbožac», in Viciebsk region. 31
The early general genealogy of the family and the line, which separated in 17th century and settled in Viciebsk region in 18th century are covered. (In Belarusian).

Figures

- Ŭ.Viaroŭkin-Šeliuta*. Mitrafan Doŭnar-Zapolski and the family of Zapolski-Doŭnars, arms «Pobuh». 40
The origin and ancestors of well-known Belarusian historian, starting from late 16th century are examined. (In Belarusian).

Necropolis

- V.Chaniecki*. The burials on the cemeteries in Astraŭycki Haradok, Raŭbičy, Akolica, Hubičy (before 1917). 45

The small family register

- S.Rybčonak*. The Ablamovičs, arms «Abdank». 52
Ŭ.Viaroŭkin-Šeliuta. The Zabrodzki, arms «Prus II». 53
R.Žaŭniarkievič. The Zankievič, arms «Siekier». 55
Ž.Jackievič. The Kazanovičs, arms «Gžymala». 56
R.Žaŭniarkievič. The Paklonskis, arms «Pahonia» changed. 57
Brief articles on various Noble families. (In Belarusian).

- The list of conventional signs and list of abbreviations. 58

- Book review. 59

- About authors. 64